

**UCHWAŁA NR XXV/149/2021
RADY POWIATU TORUŃSKIEGO
z dnia 29 kwietnia 2021 r.**

w sprawie przyjęcia Programu Rozwoju Powiatu Toruńskiego na lata 2021-2030

Na podstawie art. 12 pkt 9ca ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 920), art. 3 pkt 3, art. 17, art. 19 ust. 3a ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1295 z późn. zm.¹⁾) uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Program Rozwoju Powiatu Toruńskiego na lata 2021-2030”, który stanowi załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Powiatu Toruńskiego.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady Powiatu Toruńskiego

Paweł Polikowski

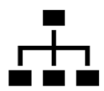
¹⁾ Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2019 r. poz. 2020 oraz z 2020 r. poz. 1378 i poz. 2327.

Program Rozwoju Powiatu Toruńskiego na lata 2021-2030

Luty 2021 r.

Spis treści:

	Streszczenie	3
	Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej powiatu toruńskiego	6
	Podstawowe informacje	6
	Struktura demograficzna	12
	Rynek pracy	19
	Infrastruktura i oferta społeczna	25
	Włączenie społeczne	30
	Walory turystyczne	34
	Infrastruktura techniczna	37
	Analiza SWOT	40
	Cele, priorytety, kierunki działań	41
	Wykaz zadań z planem finansowym	48
	Podstawowe założenia systemu realizacji (w tym monitoring osiągnięcia celów Programu)	55

►► Streszczenie:

Program Rozwoju Powiatu Toruńskiego na lata 2021-2030 to dokument operacyjno-wdrożeniowy, opracowany zgodnie z ustawą z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. 2006 Nr 227 poz. 1658). Opisuje on, jak zadania rozwojowe, podejmowane i realizowane przez Powiat Toruński (Starostwo Powiatowe w Toruniu i podległe mu jednostki) do końca 2030 roku, wpisują się w ramy określone w innych dokumentach strategicznych (przede wszystkim „Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego – Strategii Przyspieszenia 2030+”, dalej: SRWKP).

Punktem wyjścia do określenia kierunków rozwoju powiatu toruńskiego była z jednej strony **diagnoza** sytuacji społeczno-gospodarczej tego obszaru, z drugiej – wytyczne i zadania zawarte w obowiązujących dokumentach strategicznych i planistycznych (na poziomie regionalnym, subregionalnym, powiatowym i gminnym).

W oparciu o cechy wyróżniające ten obszar i kierunki interwencji rekomendowane w innych dokumentach na lata 2021-2030 założyliśmy realizację ośmiu celów. Zamierzamy osiągnąć **cel główny – Zrównoważony rozwój powiatu toruńskiego do 2030 roku** – dzięki działaniom skoncentrowanym w siedmiu celach strategicznych:

- 1. Wsparcie lokalnego rynku pracy na terenie powiatu toruńskiego do 2030 roku** – to zestaw mechanizmów aktywizacji zawodowej, koordynowanych przez Powiatowy Urząd Pracy oraz działania wspierające powstanie strefy inwestycyjnej w Dźwierznie (gm. Chełmża); planowany zakres wsparcia (m.in. doradztwo zawodowe, pomoc w podjęciu działalności gospodarczej, tworzenie nowych miejsc pracy) jest tożsamy z celem głównym 3. „Konkurencyjna gospodarka” SRWKP;
Priorytet: zmniejszenie poziomu bezrobocia
- 2. Rozbudowa i poprawa standardu infrastruktury transportowej, drogowej na terenie powiatu toruńskiego do 2030 roku** – to budowa i remonty dróg, ścieżek rowerowych i obiektów towarzyszących, zadania w tym zakresie realizuje głównie Powiatowy Zarząd Dróg; działania te są zgodne z celem głównym 4. „Dostępna przestrzeń i czyste środowisko” SRWKP (w szczególności z celem szczegółowym 45 „Infrastruktura transportu”);
Priorytety: bezpieczeństwo użytkowników i rozwój tras rowerowych;
- 3. Ograniczenie skali wykluczenia społecznego na terenie powiatu toruńskiego do 2030 roku** – dzięki usługom oferowanym m.in. przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Domy Pomocy Społecznej i Środowiskowe Domy Samopomocy chcemy otoczyć opieką mieszkańców w potrzebie i pomóc im w codziennym funkcjonowaniu, ale wymaga to nakładów na modernizację dotychczasowej infrastruktury usług społecznych; zadania te są zgodne z celem głównym 2. „Zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo” SRWKP (przede wszystkim z celem szczegółowym 22 „Rozwój wrażliwy społecznie”);
Priorytety: włączenie społeczne i nowoczesne zaplecze usług społecznych;
- 4. Unowocześnienie bazy edukacyjnej na terenie powiatu toruńskiego do 2030 roku** – dzięki inwestycjom w nasze szkoły będziemy w stanie lepiej uczyć przyszłych lokalnych specjalistów, inwestycje będą nadzorować dyrektorzy poszczególnych placówek; zadania założone w Programie są zgodne z celem głównym 1. „Skuteczna edukacja” SRWKP;
Priorytet: nowoczesna edukacja;

5. Aktywizacja mieszkańców i promocja powiatu toruńskiego do 2030 roku – to zestaw działań nakierowanych na aktywizację mieszkańców, rozwój lokalnego społeczeństwa obywatelskiego oraz promocję obszaru powiatu toruńskiego, za ich realizację odpowiadać będą szefowie odpowiednich komórek Starostwa Powiatowego; zaplanowane w tym zakresie inicjatywy są zgodne z celem szczegółowym 21 „Aktywność społeczna i rozwój społeczeństwa obywatelskiego” oraz 54 „Współpraca dla rozwoju regionu” SRWKP;

Priorytet: aktywizacja i promocja;

6. Rozwój ochrony zdrowia na terenie powiatu toruńskiego do 2030 roku – dzięki poprawie standardu usług medycznych świadczonych przez Szpital Powiatowy spółka z o. o. w Chełmży i rozbudowie Zakładu Opiekuńczo-Leczniczego nastąpi poprawa w sferze bezpieczeństwa zdrowotnego mieszkańców; zakres zadań wpisuje się w cel główny 2. „Zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo” SRWKP (przede wszystkim w ramach celu szczegółowego 23 „Zdrowie”;

Priorytet: rozwój ochrony zdrowia;

7. Poprawa standardu usług świadczonych przez Starostwo Powiatowe w Toruniu do 2030 roku – zaplanowane działania koncentrują się na modernizacji siedziby Starostwa oraz rozwoju e-administracji (usług cyfrowych); zakładane działania wpisują się w cel główny 5. „Spójne i bezpieczne województwo” (cel szczegółowy 52 „Cyfryzacja”) SRWKP;

Priorytet: poprawa standardu usług.

Poza działaniami wskazanymi powyżej, Powiat Toruński wykonuje na bieżąco szereg innych zadań kluczowych dla funkcjonowania całego obszaru. Wydaje decyzje, nadzoruje, wpisuje do rejestrów, ustala ramy, w których następnie realizowane są inwestycje i projekty innych podmiotów. Czynności wykonywane przez pracowników jednostek powiatowych, związane z realizacją poszczególnych celów SRWKP, zostały wskazane w części Cele, priorytety i kierunki działań.

Na realizację tego dziesięcioletniego Programu planujemy przeznaczyć 165,6 milionów złotych ze środków budżetu Powiatu Toruńskiego i dodatkowo pozyskać jeszcze 646,5 milionów złotych od innych podmiotów (główne źródła współfinansowania zadań to Fundusz Pracy, Państwowy Fundusz Ochrony Osób Niepełnosprawnych, budżet państwa i fundusze unijne). Łączny szacunkowy koszt realizacji wszystkich zadań ujętych w Programie to **800 milionów złotych**.

Każdy cel, priorytet i kierunek interwencji został opisany przy użyciu mierzalnych wskaźników. Pozwolą one na bieżący monitoring postępów Programu. Dodatkowo, w 2023 i 2027 roku dokonamy okresowego przeglądu i oceny (ewaluacji) naszych założeń.

Za realizację Programu odpowiada Zarząd Powiatu Toruńskiego, który będzie koordynować działania szeregu podległych i współpracujących jednostek, przypisanych merytorycznie do poszczególnych zadań.

Logika interwencji w Programie Rozwoju Powiatu Toruńskiego na lata 2021-2030:

 Zdiagnozowane problemy	 Cel strategiczny	 Priorytet/y	 Mln zł	 Zakładane efekty:	
- niski poziom wykształcenia, - bezrobocie, - bardzo niski poziom średniego wynagrodzenia,		1. Wsparcie lokalnego rynku pracy	1. zmniejszenie poziomu bezrobocia	474,2	950 nowych miejsc pracy
					500 nowych firm
- niewystarczająco rozwinięta infrastruktura drogowa, - niewykorzystany w pełni potencjał do rozwoju transportu i turystyki rowerowej,		2. Rozbudowa i poprawa standardu infrastruktury transportowej, drogowej	2A. bezpieczeństwo użytkowników 2B. rozwój tras rowerowych	154,3	110 km wyremontowanych dróg
					25 km nowych ścieżek rowerowych
- duże zagrożenie ubóstwem, - prognozowany dynamiczny wzrost liczby seniorów, - bezrobocie,		3. Ograniczenie skali wykluczenia społecznego	3A. włączenie społeczne 3B. nowoczesne zaplecze usług społecznych	31	3.500 osób objętych wsparciem
					5 ulepszonych miejsc pobytu
					2 nowe placówki
- niski poziom wykształcenia i kwalifikacji mieszkańców, - bardzo niski poziom średniego wynagrodzenia,		4. Unowocześnienie bazy edukacyjnej	4. nowoczesna edukacja	61,4	5 zmodernizowanych placówek
					450 uczniów i nauczycieli podnoszących kwalifikacje
- niewystarczające wsparcie działalności organizacji pozarządowych,		5. Aktywizacja mieszkańców i promocja powiatu	5. aktywizacja i promocja	10,6	250 wspartych inicjatyw
- wysokie koszty systemu opieki zdrowotnej, - prognozowany dynamiczny wzrost liczby seniorów,		6. Rozwój ochrony zdrowia	6. rozwój ochrony zdrowia	17,1	1 unowocześniony szpital
- utrudnienia w dostępie do usług publicznych (bariery architektoniczne i niewystarczająca informatyzacja obsługi),		7. Poprawa standardu usług Starostwa	7. poprawa standardu usług	51,5	cyfryzacja usług nowoczesna siedziba Starostwa Powiatowego
Strony: 6-39	Strony: 41-47		800,0	Strony: 41-47	

Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej powiatu toruńskiego:

Określenie priorytetów rozwojowych wymaga w pierwszej kolejności prześledzenia zmian i zdiagnozowania podstawowych **trendów społeczno-gospodarczych** na terenie powiatu toruńskiego. Żeby możliwe było ich określenie, trzeba przeanalizować dane co najmniej z okresu ostatnich pięciu lat. W niniejszej diagnozie zaprezentowane zostały **dane z lat 2014-2019** (w zależności od dostępności).

Ponadto, dla celów niniejszego dokumentu, szczególnie istotne jest przeanalizowanie zjawisk występujących na terenie powiatu toruńskiego, **w porównaniu do średnich wartości dla województwa kujawsko-pomorskiego i Polski** (*benchmarking*). Pozwoli to na identyfikację przewag konkurencyjnych i obszarów problemowych, charakterystycznych dla tej konkretnej jednostki samorządu terytorialnego.

Aby zapewnić porównywalność danych, w diagnozie posłużono się przede wszystkim danymi Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego (**BDL GUS**), gromadzonymi i obliczanymi w oparciu o jednolitą metodologię. Zostały one uzupełnione o informacje pochodzące ze **Starostwa Powiatowego w Toruniu** oraz współpracujących z nim podmiotów i instytucji.

Każda część kończy się **podsumowaniem**, w którym za każdym razem wskazano cechy i zjawiska, charakterystyczne dla powiatu toruńskiego. Spośród zestawu szczegółowych analiz, w pierwszej kolejności, wybrane zostały te elementy, które stanowią **atuty i problemy powiatu** (są jego silnymi i słabymi stronami) oraz zjawiska, które mogą stanowić zewnętrzne szanse i zagrożenia (**potencjał i ryzyko**).

Wnioski z poszczególnych części diagnozy zawsze **zawierają wyjaśnienia i odniesienie do konkretnych danych i wskaźników**, użytych w analizach szczegółowych. Ze swej natury konkluzje stanowią pewne uogólnienie, ale powinny być zakorzenione, wywodzić się z dostępnych, rzetelnych, porównywalnych danych.

Podstawowe informacje:

Powiat toruński jest położony w centralnej części **województwa kujawsko-pomorskiego** i obejmuje dziewięć gmin: **Chełmża (gmina wiejska), miasto Chełmża, Czernikowo, Lubicz, Łubianka, Łysomice, Obrowo, Wielka Nieszawka i Zławieś Wielka**. Powiat toruński sąsiaduje bezpośrednio z miastem na prawach powiatu – Toruniem, miastem na prawach powiatu – Bydgoszczą oraz powiatami: aleksandrowskim, bydgoskim, chełmińskim, golubsko-dobrzyńskim, inowrocławskim, lipnowskim i wąbrzeskim.

Grafika 1. Mapa województwa kujawsko-pomorskiego.

Źródło: Urząd Statystyczny w Bydgoszczy; Rocznik Statystyczny województwa kujawsko-pomorskiego 2009, Bydgoszcz 2009.

Łączna **powierzchnia obszaru powiatu toruńskiego wynosi 1 230 km²**, co stanowi 6,84% województwa kujawsko-pomorskiego i 0,40% powierzchni Polski. Pod względem powierzchni powiat toruński zajmuje czwarte miejsce w województwie kujawsko-pomorskim.

Jedynym miastem na terenie powiatu toruńskiego **jest miasto Chełmża**, a **obszary wiejskie zajmują aż 99,43% jego powierzchni**. Sieć osadnicza poszczególnych gmin wiejskich na terenie powiatu toruńskiego jest bardzo zróżnicowana. Liczba sołectw wchodzących w skład poszczególnych gmin wiejskich wynosi od 4 do 28. Największe sołectwa (Cierpice i Brzoza w gminie Wielka Nieszawka, w południowej części powiatu toruńskiego), obejmują większą powierzchnię niż najmniejsza obszarowo gmina – Łubianka. Związane jest to ze specyficzną lokalizacją powiatu.

Grafika 2. Mapa powiatu toruńskiego.

Źródło: powiattorunski.pl

Położony on jest w **Kotlinie Toruńskiej**, nad Wisłą, która oddziela naturalnie gminę Wielka Nieszawka (jedyną leżącą na lewym brzegu rzeki) od pozostałych. **Wisła** stanowi główną barierę rozwoju transportu drogowego na terenie powiatu. Jedyne mosty drogowe przez Wisłę w obrębie powiatu toruńskiego zlokalizowane są na płatnym odcinku autostrady A1 (pomiędzy gminą Lubicz i Wielka Nieszawka). Dwa kolejne znajdują się w Toruniu i jeden na granicy Bydgoszczy i gminy Zławieś Wielka.

W najtrudniejszej sytuacji są mieszkańcy południowo-wschodniej części powiatu (gminy Czernikowo i Obrowo), którzy chcąc pokonać Wisłę muszą korzystać z mostu albo w Lubiczu, albo we Włocławku (oddalonych o 25-50 km). Dlatego w miesiącach letnich dodatkowo uruchamiane jest **połączenie promowe w Nieszawie** (w sąsiednim powiecie aleksandrowskim), dotowane między innymi ze środków Powiatu Toruńskiego.

Istotnym ułatwieniem komunikacyjnym dla mieszkańców powiatu będzie także uruchomienie **drugiego połączenia promowego** przez Wisłę, na odcinku **Solec Kujawski – Czarnowo** (w zachodniej części gminy Zławieś Wielka).

Powiat otacza miasto Toruń (200 tys. mieszkańców) i dodatkowo graniczy na niewielkim odcinku z miastem Bydgoszcz (350 tys. mieszkańców). Ze względu na położenie w bezpośrednim sąsiedztwie dwóch dużych miast, **obszary wiejskie powiatu są narażone na zjawisko postępującej urbanizacji** (umieszczenia, upodobnienia się do miast). Jest to cecha charakterystyczna dla wszystkich terenów podmiejskich.

Powiat toruński jest szczególnie silnie powiązany z dwoma największymi miastami regionu i dlatego został włączony w latach 2014-2020 do **Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Metropolitalnego** (B-TOM). Dwie stolice województwa kujawsko-pomorskiego, wraz z otaczającymi je powiatami bydgoskim i toruńskim, miały wspólnie stanowić najważniejszy ośrodek rozwoju całego województwa. Po 2020 roku rozwój terytorialny gmin powiatu toruńskiego będzie wspierany w ramach **Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Torunia**.

Średnia **gęstość zaludnienia** w powiecie toruńskim w roku 2019 **wyniosła 88 osób/km²** i **jest znacznie niższa niż średnia** na terenie województwa kujawsko-pomorskiego (115 osób/km²) oraz na terenie Polski (123 osoby/km²). Wynika to z przeważającego udziału obszarów wiejskich w powierzchni powiatu.

Tym niemniej, **gęstość zaludnienia na terenie powiatu toruńskiego wzrasta nieprzerwanie od 2002 r.** Pomiędzy 2002 a 2019 r. gęstość zaludnienia wzrosła z 68 do 88 osób/km² (o **prawie 1/3**), podczas gdy wartości dla województwa kujawsko-pomorskiego i Polski zachowywały się dużo stabilniej.

Łączna **liczba mieszkańców** powiatu toruńskiego na dzień 31.12.2019 r. **to 108 345 osób** (czyli odpowiednio 5,23% ludności województwa kujawsko-pomorskiego i 0,28% ludności Polski). **Cechą wyraźnie wyróżniającą powiat toruński na tle województwa i kraju jest stały i dynamiczny przyrost liczby mieszkańców powiatu oraz wyjątkowo dobra struktura demograficzna** (szerzej w części Struktura demograficzna).

Tabela 1. Liczba ludności powiatu toruńskiego wg stanu na 31.12.2019 r.

Obszar	Liczba ludności	Powierzchnia (w km ²)	Gęstość zaludnienia (w osobach na km ²)
Polska	38 382 576	312 679	123
woj. kujawsko-pomorskie	2 072 373	17 972	115
powiat toruński	108 345	1 230	88
w tym:			
Chelmża gm. miejska	14 449	7	2 064
Chelmża gm. wiejska	9 826	180	55
Czernikowo	9 064	170	53
Lubicz	20 181	106	190
Łubianka	7 293	84	87
Łysomice	10 155	127	80
Obrowo	17 753	162	110
Wielka Nieszawka	5 238	216	24
Zławieś Wielka	14 386	178	81

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Liczba ludności w poszczególnych gminach powiatu toruńskiego jest zróżnicowana. Na koniec 2019 r. wyniosła od 5 238 osób w gminie Wielka Nieszawka do 20 181 osób w gminie Lubicz.

Co ciekawe, łączna liczba ludności gmin wiejskich Lubicz oraz Obrowo jest wyższa niż jedyne miasto na obszarze powiatu toruńskiego (miasto Chełmża). Także wskaźnik gęstości zaludnienia dla **gminy Lubicz** jest wyjątkowo wysoki i wynosi aż **190 osób/km²**. Świadczy to o szczególnie silnych procesach urbanizacyjnych zachodzących na terenie tej jednej gminy. Gęstość zaludnienia na terenie pozostałych siedmiu gmin wiejskich powiatu toruńskiego wynosi bowiem jedynie od 24 do 110 osób/km².

Znaczne różnice występują także w powierzchni poszczególnych gmin powiatu toruńskiego. Najmniejsza powierzchniowo jest **gmina miejska Chełmża** (zaledwie 7 km²), co w połączeniu ze znaczną liczbą mieszkańców miasta w 2019 roku (blisko 14 500 osób), skutkuje najwyższym wskaźnikiem gęstości zaludnienia na terenie powiatu toruńskiego (**2 064 osoby/km²**).

Najniższa wartość wskaźnika gęstości zaludnienia występuje na terenie gminy **Wielka Nieszawka (zaledwie 24 osoby/km²)**. Jest to bowiem gmina o najmniejszej liczbie ludności i jednocześnie o największej powierzchni spośród gmin powiatu toruńskiego.

Trzeba tu jednak podkreślić, że wartość wskaźnika gęstości zaludnienia poniżej 25-30 osób/km² uważa się za skrajnie niską, charakterystyczną dla obszarów trudno dostępnych, górskich. W przypadku gminy Wielka Nieszawka przyczyną są liczne, zwarte obszary leśne (**Puszcza Bydgoska**), utrudniające rozwój sieci osadniczej.

Podsumowanie:

Nawet podstawowe informacje, przedstawione powyżej, pozwalają wskazać cechy specyficzne dla powiatu toruńskiego, odróżniające go od innych obszarów. W ramach podsumowania każdej części diagnozy zostaną one zaprezentowane w podziale na atuty, problemy, potencjał i ryzyko.

Za **atuty** zostały uznane wyraźnie pozytywne trendy i zjawiska, które zachodzą wewnątrz powiatu. Cechy unikatowe, rzadko spotykane, wyróżniające powiat toruński na tle województwa i kraju. Posłużą one za podstawę do opracowania zestawienia silnych stron obszaru.

Listę problemów tworzą zdiagnozowane, niepokojące tendencje, które występują na terenie powiatu toruńskiego (lub jego części). W kontekście celów Programu, w pierwszej kolejności wybrane zostały problemy systemowe, długotrwałe, których rozwiązanie wymaga szczególnie dużych nakładów finansowych i wieloletnich działań naprawczych.

Atuty i problemy to zjawiska wewnętrzne, na które (przynajmniej w teorii) można wpłynąć przy użyciu zasobów Starostwa Powiatowego (finansowych, instytucjonalnych, kadrowych), czy aktów prawa miejscowego. W praktyce działania jednostek samorządu terytorialnego, zawsze pojawiają się jednak pewne ograniczenia, wynikające z przepisów prawa, podziału kompetencji pomiędzy poszczególnymi organami władzy, dostępności środków budżetowych, czy zasobów lokalowych.

W XXI wieku musimy brać pod uwagę nie tylko wydarzenia, zachodzące w naszej najbliższej okolicy, ale także trendy krajowe i coraz częściej globalne, światowe. Bardzo wiele wydarzeń jest od nas niezależnych albo mamy na nie znikomy wpływ. Takie **zewnętrzne zjawiska**, których wystąpienie jest wysoce prawdopodobne, zostały wskazane jako **potencjał (szansa) lub ryzyko (zagrożenie)**.

Potencjał, szanse rozwojowe to możliwy optymistyczny scenariusz, oparty na wykorzystaniu jakiegoś atutu powiatu albo ograniczający jakiś lokalny problem. Jego wykonanie jest zależne głównie od podmiotów spoza obszaru powiatu.

Ostatnim elementem podsumowania jest analiza ryzyka, lista możliwych zagrożeń zewnętrznych. Składają się one na „czarny scenariusz”, który może istotnie utrudnić realizację planów, sformułowanych w Programie. Ryzyka ograniczają zasoby, wzmacniają istniejące problemy lub wywołują nowe.

Na podstawie dotychczasowych danych i ustaleń za wyróżniki powiatu toruńskiego należy uznać:

W kategorii atutów:

- unikatowe położenie pomiędzy dwoma stolicami województwa – łącznie ponad pół miliona mieszkańców dwumiasta,
- włączenie powiatu w obszar metropolii bydgosko-toruńskiej – daje to dodatkowe możliwości finansowania projektów ze środków unijnych i krajowych,

W kategorii problemów:

- urbanizacja (umieszczenie) terenów położonych w pobliżu miast i głównych dróg – widoczna już bardzo wyraźnie w gminie Lubicz, na podstawie wskaźnika gęstości zaludnienia,
- silne zróżnicowanie wewnętrzne pomiędzy gminami powiatu – od miasta Chełmża, przez typowo podmiejską gminę Lubicz po zalesioną w 83% gminę Wielka Nieszawka,
- nadwiślańskie położenie – to z jednej strony atut turystyczny, ale wykorzystują go w ten sposób głównie sąsiednie miasta; dla obszarów powiatu toruńskiego Wisła to raczej zagrożenie powodziowe i poważna bariera transportowa,

Potencjał powiatu to:

- rozwój w ramach Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Metropolitalnego – szczególnie gminy Wielka Nieszawka i Żławieś Wielka, stanowiące alternatywne korytarze transportowe w ramach dwumiasta, mogą liczyć na dodatkowe inwestycje, scalające metropolię,
- rozwój sieci drogowej w powiecie i w najbliższych okolicach – między innymi: uruchomienie dodatkowych przepraw przez Wisłę (np. w Solcu Kujawskim i Nieszawie), budowa trasy S10 Bydgoszcz-Toruń (przez teren gminy Wielka Nieszawka), plany budowy dodatkowego węzła autostradowego na granicy gminy Wielka Nieszawka i Torunia (Czerniewice) oraz w gminie Chełmża (węzeł Dźwierzno, umożliwiający powstanie strefy inwestycyjnej na pobliskich gruntach Skarbu Państwa),

Ewentualne ryzyka to:

- zagrożenie powodziowe na terenach nadwiślańskich – ze względu na czynniki naturalne, jak i niewystarczające inwestycje w zabezpieczenie hydrotechniczne,

- dalsza, niekontrolowana urbanizacja – prowadząca do utraty tradycyjnego krajobrazu i funkcji wsi,
- zmiana priorytetów inwestycyjnych na szczeblu krajowym – mogąca opóźnić, uniemożliwić realizację zadań istotnych z punktu widzenia Powiatu Toruńskiego.

Struktura demograficzna:

Pierwszym **wyróżnikiem demograficznym** powiatu toruńskiego **jest stale rosnąca liczba mieszkańców**. W latach 2015-2019 liczba ludności powiatu toruńskiego **zwiększyła się o 4 948 osób**, co stanowi **5% wzrostu** w stosunku do roku bazowego (2015 rok). Tempo wzrostu liczby ludności jest podobne, jak w poprzednich latach.

W tych samych latach zarówno liczba mieszkańców kraju, jak i województwa kujawsko-pomorskiego systematycznie malała. W skali Polski w ciągu zaledwie pięciu lat ubyło ponad 50 tysięcy osób. W samym województwie kujawsko-pomorskim liczba mieszkańców zmniejszyła się o prawie 14 tysięcy osób.

Tabela 2. Zmiana liczby ludności powiatu toruńskiego w latach 2015-2019.

Obszar	Liczba mieszkańców wg stanu na 31.12. danego roku					Różnica (2019- 2015)
	2015	2016	2017	2018	2019	
Polska	38 437 239	38 432 992	38 433 558	38 411 148	38 382 576	- 54 663
woj. kujawsko- pomorskie	2 086 210	2 083 927	2 082 944	2 077 775	2 072 373	- 13 837
powiat toruński	103 397	104 477	105 631	106 935	108 345	+ 4 948
w tym:						
Chelmża gm. miejska	14 854	14 769	14 645	14 532	14 449	- 405
Chelmża gm. wiejska	9 879	9 835	9 820	9 838	9 826	- 53
Czernikowo	9 073	9 072	9 049	9 086	9 064	- 9
Lubicz	19 238	19 453	19 702	19 907	20 181	+ 943
Łubianka	6 775	6 853	7 008	7 133	7 293	+ 518
Łysomice	9 685	9 793	9 882	10 019	10 155	+ 470
Obrowo	15 438	15 967	16 559	17 148	17 753	+2 315
Wielka Nieszawka	4 972	5 036	5 094	5 176	5 238	+ 266
Zławieś Wielka	13 483	13 699	13 872	14 096	14 386	+ 903

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Wzrost liczby ludności w latach 2015-2019 nastąpił w prawie wszystkich gminach, wchodzących w skład powiatu toruńskiego. Największy skok miał miejsce w przypadku gminy Obrowo (ponad 2 300 osób w ciągu pięciu lat), co daje blisko 15% wzrost w stosunku do roku bazowego (2015) oraz gminach Łubianka i Zławieś Wielka (odpowiednio 7,6% i 6,7%). W pozostałych gminach wiejskich wzrost wyniósł około 5% w stosunku do roku bazowego i był równy średniej dla powiatu toruńskiego.

Na tym tle wyraźnie wyróżnia się **gmina miejska Chełmża**, w której w całym analizowanym okresie następował **systematyczny spadek liczby mieszkańców** (depopulacja). Co ciekawe, nie wiązało się to z przyrostem liczby osób zamieszkujących gminę wiejską Chełmża (otaczającą miasto). Wskazuje to na wybieranie innego kierunku migracji przez osoby wyprowadzające się z miasta Chełmża.

Trend depopulacji miasta Chełmża utrzymuje się już w kolejnym okresie strategicznym (ten sam problem został zdiagnozowany w poprzednim Programie Rozwoju Powiatu Toruńskiego). Świadczy to o występowaniu poważnych problemów strukturalnych na terenie tej gminy i nieskuteczności dotychczasowych działań naprawczych.

Dwie kolejne gminy powiatu toruńskiego (**gminę wiejską Chełmża oraz gminę Czernikowo**) **charakteryzuje stagnacja w liczbie ludności**. Pomiędzy 2015 a 2019 rokiem wystąpiły tam co prawda niewielkie spadki, ale dane wieloletnie wskazują na względną stabilizację liczby ludności.

Różnice wewnętrzne pomiędzy poszczególnymi gminami powiatu toruńskiego w odniesieniu do zmian liczby ludności mogą wynikać z **peryferyjności gmin, dotkniętych stagnacją lub depopulacją**. Miasto i gmina Chełmża stanowią północno-wschodni kraniec powiatu toruńskiego oraz B-TOM, zaś gmina Czernikowo stanowi jego południowo-wschodnią granicę (sąsiadując z powiatem lipnowskim) i jest najbardziej oddalona od Bydgoszczy i Torunia.

Przyrost liczby mieszkańców, obserwowany w całym powiecie toruńskim, może wynikać z dwóch podstawowych zjawisk: dodatniego przyrostu naturalnego (liczba urodzeń przewyższająca liczbę zgonów) i/lub dodatniego salda migracji (liczba osób przeprowadzających się na dany teren jest wyższa niż osób opuszczających go w wyniku migracji do innych części kraju lub za granicę).

Na obszarze powiatu toruńskiego występuje stały, dodatni przyrost naturalny wynoszący między 1,2 a 2,63 osób rocznie na każdy tysiąc mieszkańców. W latach 2015-2019 skumulowana wartość przyrostu naturalnego na 1000 osób w powiecie toruńskim wyniosła 10,85, podczas gdy w skali Polski i województwa kujawsko-pomorskiego w tych samych latach występowały głównie wartości ujemne. To znaczy, że w skali kraju mamy do czynienia z zaburzeniem struktury demograficznej - brakiem zastępowalności pokoleń (liczba zgonów jest wyższa niż liczba urodzeń) i każdego roku ubywa nam w wyniku tego mieszkańców.

Tabela 3. Przyrost naturalny w powiecie toruńskim w latach 2015-2019.

Obszar	Przyrost naturalny na 1000 osób					Skumulowany przyrost naturalny na 1000 osób
	2015	2016	2017	2018	2019	

Polska	-0,67	-0,15	0,0	-0,7	-0,9	-2,42
woj. kujawsko-pomorskie	-0,64	-0,33	-0,2	-1,3	-1,3	-3,77
powiat toruński	2,63	2,52	2,1	1,2	2,4	+10,85

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Drugim czynnikiem mającym wpływ na zmianę liczby ludności jest **migracja**, związana ze zmianą miejsca zamieszkania wewnątrz kraju (migracje międzygminne, międzypowiatowe, międzywojewódzkie) lub przeprowadzką poza jego granice. Wskaźnikiem, pozwalającym na ocenę wpływu migracji na liczbę ludności danego obszaru, jest saldo migracji na 1000 osób. Dodatnia wartość salda migracji oznacza, że na danym terenie liczba napływających mieszkańców jest wyższa niż osób wyprowadzających się z danego terenu.

Tabela 4. Saldo migracji na 1000 osób w powiecie toruńskim w latach 2016-2019.

Obszar	Saldo migracji na 1000 osób				Skumulowane saldo migracji na 1000 osób
	2016	2017	2018	2019	
Polska	0,0	0,0	0,1	0,0	+0,1
woj. kujawsko-pomorskie	-0,8	-0,6	-1,2	-1,4	-4,0
powiat toruński	7,4	9,3	10,6	11,0	+38,3
w tym:					
Chełmża gm. miejska	-3,6	-3,3	-5,1	-0,7	-12,7
Chełmża gm. wiejska	-2,3	-0,4	-0,8	-2,0	-5,5
Czernikowo	-1,7	-0,4	1,5	-1,0	-1,6
Lubicz	4,6	11,1	7,4	7,0	+30,1
Łubianka	9,7	16,5	14,4	18,9	+59,5
Łysomice	8,1	5,2	11,3	12,9	+37,5
Obrowo	25,7	30,4	30,5	28,7	+115,3
Wielka Nieszawka	13,0	11,7	24,5	17,2	+66,4
Zławieś Wielka	11,9	7,2	13,8	15,8	+48,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Na terenie powiatu toruńskiego można zaobserwować **bardzo wysoki przyrost liczby mieszkańców w wyniku migracji** (skumulowane saldo migracji w latach 2016-2019 na 1000 osób równe **38,3**). To znaczy, że na każde 1000 dotychczasowych mieszkańców sprowadziło się aż 38 nowych osób, prawie 4 na każde 100 osób.

Roczne wzrosty w latach 2016-2019 wyniosły 7-11 osób na każde 1000 mieszkańców. Jest to kolejna **cecha odróżniająca powiat toruński** od średnich dla województwa kujawsko-

pomorskiego i Polski. W analizowanych latach można bowiem zaobserwować tam ubytek mieszkańców wynikający z migracji (ujemne lub zerowe saldo migracji).

Spośród gmin wchodzących w skład powiatu toruńskiego, **największa liczba osób decyduje się na zamieszkanie na terenie gminy Obrowo**. Skumulowane saldo migracji z lat 2016-2019 wyniosło aż **115,3** nowych osób na każde 1000 dotychczasowych mieszkańców (12 nowych osób na 100 mieszkańców). Bardzo wysokie wyniki osiągnęły też gmina Wielka Nieszawka (+66,4 osób/tysiąc mieszkańców), Łubianka (+59,5 osób/tysiąc mieszkańców) i Zławieś Wielka (+48,7 osób/tysiąc mieszkańców).

Ponownie, **gminą, którą stanowi wyjątek od powyższych trendów jest gmina miejska Chełmża**, w której nieprzerwanie w analizowanym okresie można zauważyć odpływ mieszkańców w wyniku procesów migracyjnych, wyprowadzki. **Niewielkie ujemne saldo migracji** występowało też w **gminie wiejskiej Chełmża i gminie Czernikowo**.

Dynamika migracji stanowi wyraźny sygnał na temat jakości życia mieszkańców na obszarze. **Powiat toruński generalnie musi być postrzegany jako atrakcyjne miejsce do życia**, skoro tak wiele osób decyduje się na przeprowadzkę tutaj. Kluczowym czynnikiem jest zapewne bliskość Bydgoszczy i Torunia, możliwość szybkiego dojazdu do pracy, dostęp do rozwiniętego rynku usług lokalnych.

Dostępne dane pozwalają nam także określić w jakim wieku są mieszkańcy danego obszaru. Dla ułatwienia porównań stosujemy tutaj podział na tzw. **ekonomiczne, funkcjonalne grupy wieku**. W uproszczeniu, do pierwszej grupy – osób w wieku **przedprodukcyjnym** – zaliczamy dzieci i młodzież, osoby zbyt młode, żeby zwyczajowo podjąć pracę zawodową w danym kraju. Druga grupa – osoby w wieku **produkcyjnym** – to osoby pracujące, aktywne zawodowo. Trzecia grupa – osoby w wieku **poprodukcyjnym** - obejmuje osoby starsze, które już zakończyły pracę zawodową.

Według przyjętej tutaj metodologii GUS, do osób w wieku przedprodukcyjnym zalicza się osoby w wieku od 0 do 17 lat. Do osób w wieku produkcyjnym zalicza się mężczyzn w wieku od 18 do 64 lat i kobiety w wieku od 18 do 59 lat. Natomiast osoby w wieku poprodukcyjnym to osoby w wieku dla mężczyzn 65 i więcej, dla kobiet 60 i więcej.

W najprostszym możliwie wariacie, modelowa struktura ekonomicznych grup wieku powinna składać się w 60% z osób w wieku produkcyjnym, a po 20% stanowić powinny osoby młode i osoby starsze. W praktyce powinna pojawić się jednak pewna przewaga osób w wieku przedprodukcyjnym nad seniorami, umożliwiającą pełne zastąpienie pokoleń.

Tabela 5. Ludność wg ekonomicznych grup wieku na obszarze powiatu toruńskiego (stan na 31.12.2019 r.).

Obszar	Ludność wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem wg stanu na 31.12.2019 r.		
	w wieku przedprodukcyjnym %	w wieku produkcyjnym %	w wieku poprodukcyjnym %

Polska	18,1	60,0	21,9
woj. kujawsko-pomorskie	18,0	60,4	21,6
powiat toruński	21,4	62,5	16,2
w tym:			
Chelmża gm. miejska	18,3	61,8	19,9
Chelmża gm. wiejska	19,7	61,5	18,8
Czernikowo	21,2	62,4	16,4
Lubicz	20,9	63,3	15,7
Łubianka	22,4	63,0	14,7
Łysomice	21,6	62,9	15,5
Obrowo	24,0	62,7	13,3
Wielka Nieszawka	21,8	60,9	17,3
Zławieś Wielka	22,3	62,3	15,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Dane w tabeli powyżej wyraźnie pokazują, że **struktura demograficzna mieszkańców powiatu toruńskiego jest wyjątkowo korzystna**, znacznie lepsza niż średnia wojewódzka i krajowa. Na terenie powiatu mamy do czynienia z **bardzo dużą liczbą osób młodych** (w wieku przedprodukcyjnym) – aż 21,4%, podczas, gdy średnia dla całego kraju wynosi zaledwie 18,1%.

Jeszcze większa różnica występuje w przypadku **liczby seniorów**, osób w wieku poprodukcyjnym. Na terenie powiatu toruńskiego **stanowią oni 16,2%** ogółu mieszkańców. Tymczasem, w skali kraju ich udział wynosi już prawie 22% (ponad 30% więcej niż wartość dla powiatu toruńskiego).

Spośród gmin wchodzących w skład powiatu toruńskiego, warto zwrócić uwagę na **skrajne wyniki gminy miejskiej Chelmża i gminy Obrowo**. Na terenie gminy miejskiej Chelmża osoby w wieku poprodukcyjnym stanowią aż 19,9% mieszkańców (znacznie powyżej średniej dla powiatu toruńskiego, a także nieco powyżej średniej krajowej i wojewódzkiej). Zgodnie z przewidywaniami zawartymi w poprzednim Programie Rozwoju Powiatu Toruńskiego, **w mieście Chelmża seniorzy są już obecnie liczniejsi niż dzieci i młodzież**.

Skrajnie odmienna sytuacja występuje w **gminie Obrowo**. Osoby młode stanowią aż 24,0% mieszkańców. Wiąże się to także z bardzo niskim odsetkiem osób starszych - na terenie tej gminy stanowią one jedynie 13,3% łącznej liczby mieszkańców. To oznacza, że **osób młodych jest prawie dwa razy więcej niż seniorów**.

W perspektywie kilkunastu, kilkudziesięciu lat bardzo ciężko przewidywać trendy demograficzne. Ma na nie wpływ bardzo wiele zdarzeń, często niemożliwych do określenia na etapie prognozowania (np. katastrofy naturalne, konflikty zbrojne, poziom bezpieczeństwa ekonomicznego ludności, polityka prorodzinna państwa itp.).

Główny Urząd Statystyczny opracował szacunkowe prognozy demograficzne, przygotowane w oparciu o dane, pozyskane w ramach Narodowe Spisu Powszechnego w 2011 r., oraz wskaźniki makroekonomiczne i ludnościowe, dostępne w tamtym czasie. Zgodnie z przewidywaniami GUS na terenie powiatu toruńskiego w ciągu najbliższych kilkudziesięciu lat **liczba osób w wieku poprodukcyjnym będzie gwałtownie rosnąć**.

Tabela 6. Prognoza demograficzna na lata 2025-2050 dla powiatu toruńskiego.

Prognoza demograficzna dla powiatu toruńskiego na lata	Ludność według ekonomicznych grup wieku (w osobach)		
	przedprodukcyjny	produkcyjny	poprodukcyjny
2025	22 916	73 525	18 262
2030	22 178	77 114	20 110
2035	22 118	79 887	21 447
2040	22 089	81 542	23 381
2045	22 326	80 304	27 663
2050	22 678	78 297	32 280
Różnica	-238	+4 772	+14 018

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Do 2050 r. **GUS prognozuje** na terenie powiatu niewielki spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym (-762 osoby), **wzrost liczby osób w wieku produkcyjnym** (o prawie 5 000 osób) i **bardzo dynamiczny przyrost osób w wieku poprodukcyjnym** (o ponad 14 000 osób).

Przewidywane podwojenie się liczebności seniorów w ciągu raptem 30 lat to poważne wyzwanie dla lokalnej polityki społecznej, służb ochrony zdrowia i podmiotów świadczących usługi opiekuńcze. Na obszarach, które teraz dotknięte są silnie zjawiskiem **depopulacji** (stałego ubytku mieszkańców) widać wyraźnie, że w drugiej kolejności, systematycznemu ograniczeniu podlegają rozmaite usługi dla ludności. Przy malejącej liczbie mieszkańców nie opłaca się utrzymywać połączeń kolejowych, autobusowych, szpitali, szkół, komisariatów policji itp. Kolejne miejsca pracy są likwidowane lub przenoszone na inne tereny. Pojawia się problem rosnącego bezrobocia, trudności w utrzymaniu rodziny, konieczność sięgnięcia po zasiłki i zapomogi w ramach systemu pomocy społecznej, a zjawisko ucieczki mieszkańców przybiera na sile.

Zjawisko tzw. starzenia się społeczeństwa występuje w skali nie tylko lokalnej czy regionalnej, ale jest megatrendem, coraz bardziej odczuwalnym w kraju i na świecie. O ile sytuacja na terenie powiatu toruńskiego jest obecnie korzystniejsza niż na poziomie ponadlokalnym, należy spodziewać się stopniowych negatywnych zmian w strukturze demograficznej. W okresie obowiązywania niniejszego Programu **pojawi się więc konieczność stopniowego zwiększania intensywności działań skierowanych do osób starszych**, w tym rozwój usług opiekuńczych i zdrowotnych oraz działań w zakresie integracji międzypokoleniowej.

Dzisiejsza struktura demograficzna obszaru (liczba, wiek, płeć mieszkańców) **określa w dużej mierze jego potencjał i ograniczenia rozwojowe na kolejne kilkadziesiąt lat**. Tyle czasu z zasady potrzeba, aby zaszły w niej naturalnie jakieś istotne zmiany. W tym kontekście raz jeszcze trzeba podkreślić, że:

1. atutami (silnymi stronami), które wyróżniają powiat toruński na tle Polski są:

- ciągły wysoki wzrost liczby mieszkańców – o prawie 5 000 osób w ciągu pięciu lat,
- utrzymujący się duży odsetek osób młodych – 21% mieszkańców powiatu stanowią osoby młode (do 17 roku życia),
- atrakcyjne tereny, przyciągające nowych mieszkańców – na teren powiatu sprowadza się bardzo duża liczba nowych mieszkańców;

2. problemami (słabymi stronami, wyzwaniem), które trzeba już teraz brać pod uwagę w skali powiatu są:

- stały wzrost liczby seniorów – szczególnie w mieście Chełmża,
- wyludnianie się miasta Chełmża – jest to jedyna gmina w powiecie, której systematycznie ubywa mieszkańców, wskazują na to wszystkie wskaźniki demograficzne,
- konieczność ciągłej rozbudowy infrastruktury publicznej – duży wzrost liczby mieszkańców wymaga stałego ponoszenia nakładów na rozbudowę i ulepszanie szeroko rozumianej infrastruktury publicznej (dróg, wodociągów, oświetlenia, szkół, szpitali itp.);

3. potencjałem (szansą) powiatu toruńskiego jest:

- dalszy napływ nowych mieszkańców – zgodnie z przewidywaniami, zawartymi w „Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030”, powiat toruński będzie jednym z niewielu obszarów silnego wzrostu liczby mieszkańców w Polsce,
- rozwój polityki prorodzinnej – wszelkie działania władz publicznych na rzecz wsparcia rodzin, które mogą podnieść przyrost naturalny ludności,
- wprowadzenie systemowych rozwiązań w zakresie opieki nad rosnącą grupą najstarszych mieszkańców – na poziomie krajowym i regionalnym konieczna jest koordynacja działań na rzecz osób starszych (systemy opieki zdrowia, opieki paliatywnej, wsparcia osób niesamodzielnych, wsparcia opiekunów takich osób itp.);

4. ryzykiem (zagrożeniem, trudnością), które może utrudnić rozwój powiatu toruńskiego jest:

- utrzymujący się trend starzenia się społeczeństwa – zwiększy to obciążenie demograficzne na tym terenie,
- wzrost nakładów na opiekę nad osobami starszymi i konieczność rozbudowy infrastruktury i usług dedykowanych tej grupie,
- niewystarczające środki na przeprowadzenie niezbędnych inwestycji – ogromne zapotrzebowanie na środki inwestycyjne na obszarze powiatu wynika z tego, że lokalne samorządy muszą nie tylko utrzymywać istniejące obiekty i infrastrukturę w dobrym stanie, ale także intensywnie rozbudowywać wszelkie usługi publiczne (w związku ze stałym, silnym wzrostem liczby mieszkańców).

Rynek pracy

Kluczowym czynnikiem na lokalnym rynku pracy jest **wykształcenie mieszkańców**. Poziom wykształcenia można określić w oparciu o dane ostatniego Narodowego Spisu Powszechnego, przeprowadzonego w 2011 roku. Pokazują one, że **sytuacja** w tym zakresie **jest gorsza** na terenie powiatu toruńskiego **niż średnio** w Polsce i w województwie kujawsko-pomorskim.

Tabela 7. Ludność w wieku 13 lat i więcej wg poziomu wykształcenia na terenie powiatu toruńskiego.

Obszar	Ludność w wieku 13 lat i więcej wg poziomu wykształcenia					
	wyższe	średnie i policealne	zasadnicze zawodowe	gimnazjalne	podstawowe ukończone	podstawowe nieukończone i brak wykształcenia
Polska	16,99%	31,56%	21,67%	4,93%	18,31%	1,36%
woj. kujawsko-pomorskie	14,07%	29,50%	25,24%	5,26%	19,90%	1,15%
powiat toruński	11,17%	26,99%	28,13%	6,10%	21,63%	1,30%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Narodowego Spisu Powszechnego Ludności 2011.

Teren powiatu toruńskiego zamieszkują głównie osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (28,13%), średnim i policealnym (26,99%) oraz podstawowym (21,63%). Niewiele ponad 11% mieszkańców ma wykształcenie wyższe, przy czym średnia krajowa wynosi 17%, a wojewódzka – 14%.

W strukturze widać też niższy niż średnio udział osób z wykształceniem średnim i policealnym. Różnice staną się bardziej widoczne, gdy zsumujemy odsetek osób z wykształceniem wyższym oraz osób z wykształceniem średnim i policealnym na poziomie powiatu, województwa i Polski. Wynik dla powiatu toruńskiego to 38, dla województwa kujawsko-pomorskiego: 43,5, a dla Polski: 48,5.

W powiecie toruńskim **wyraźnie brakuje osób z najwyższymi poziomami wykształcenia formalnego**. Należy tu jednak podkreślić raz jeszcze, że są to informacje z 2011 r. i nie uwzględniają prawie 10 tysięcy osób, które pojawiły się na terenie powiatu od tego czasu.

Lata 2015-2019 to okres dynamicznego rozwoju lokalnej przedsiębiorczości na terenie powiatu toruńskiego. W 2015 r. podstawowy wskaźnik porównawczy z tego zakresu, czyli liczba zarejestrowanych firm (według rejestru REGON) na 1000 mieszkańców, osiągnął wartość równą średniej dla województwa kujawsko-pomorskiego, a **od 2018 r. powiat toruński charakteryzuje wyższy poziom przedsiębiorczości niż średnio w województwie**.

W skali całego kraju możemy mówić o systematycznym wzroście nasycenia podmiotami gospodarczymi. W 2015 roku na każdy 1000 Polaków przypadało 109 firm, w 2019 roku – już 117. Wskaźnik rósł także w województwie kujawsko-pomorskim, ale dużo wolniej (2015 r. – 93, 2019 r. – 98 podmiotów/1000 osób).

Tabela 8. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 1000 ludności w latach 2015-2019.

Obszar	Podmioty wpisane do rejestru REGON na 1000 ludności					Zmiana w latach 2015-2019
	2015	2016	2017	2018	2019	

Polska	109	110	112	114	117	+8
woj. kujawsko-pomorskie	93	93	94	95	98	+5
powiat toruński	92	93	94	97	101	+9
w tym:						
Chelmża gm. miejska	78	78	79	81	82	+4
Chelmża gm. wiejska	62	63	62	65	69	+7
Czernikowo	75	77	78	80	88	+13
Lubicz	108	108	109	112	116	+8
Łubianka	84	84	83	90	96	+12
Łysomice	109	110	111	115	119	+10
Obrowo	98	96	97	101	106	+8
Wielka Nieszawka	114	117	116	116	124	+10
Zławieś Wielka	98	99	102	104	108	+10

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W 2015 r. powiat toruński z wynikiem 92 podmioty/1000 osób na tle Polski wypada nieco poniżej średniej (109 podmiotów). Dzięki **bardzo szybkiemu wzrostowi**, powiat dogonił, a następnie w 2018 r. przekroczył średnią dla województwa kujawsko-pomorskiego.

Wzrosty były najwyższe w gminie Łubianka i Czernikowo (o ponad 10 jednostek). Od lat gminą z największym nasyceniem firmami w powiecie toruńskim jest gmina Wielka Nieszawka (124 podmioty/1000 osób). W najbliższych latach pozycję lidera może jej jednak odebrać gmina Łysomice albo Lubicz.

Na podstawie liczby firm zarejestrowanych w REGON można stwierdzić, że stosunkowo **niski poziom przedsiębiorczości charakteryzuje gminę wiejską Chelmża** (w 2019 r. zaledwie 69 podmiotów/1000 osób).

Na dzień 31.12.2019 roku w powiecie toruńskim **w REGON zarejestrowane było 10 991 podmiotów**. Zajmowały się one głównie **działalnością usługową** (sekcje od G do T Polskiej Klasyfikacji Działalności PKD 2007). Wykonywało ją aż 7 797 podmiotów (**71%**). Na drugim miejscu pod względem liczebności są podmioty z sektora przemysłu i budownictwa (2 938, 27%). Najmniej firm działa w sektorze rolniczym, tylko 256 podmiotów (2%)

Tabela 9. Liczba zarejestrowanych podmiotów w rejestrze REGON w podziale na sekcje PKD 2007 wg stanu na 31.12.2019 r.

Obszar	Liczba zarejestrowanych podmiotów w rejestrze REGON w podziale na sekcje PKD 2007	Ogółem
---------------	--	---------------

	rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	przemysł i budownictwo	pozostała działalność	
powiat toruński	256	2 938	7 797	10 991
w tym:				
Chelmża gm. miejska	9	278	896	1 183
Chelmża gm. wiejska	40	228	413	681
Czernikowo	26	280	490	796
Lubicz	22	619	1 700	2 341
Łubianka	32	206	460	698
Łysomice	21	302	887	1 210
Obrowo	39	456	1 384	1 879
Wielka Nieszawka	23	163	462	648
Zławieś Wielka	44	406	1 105	1 555

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W 2019 r. najwięcej **podmiotów według rejestru REGON** znajdowało się na terenie gminy **Lubicz (ponad 2,3 tysiąca)**. Na drugim miejscu, ze znaczną stratą w stosunku do lidera, znajduje się gmina Obrowo (1,8 tysiąca podmiotów). Wśród gmin, w których zarejestrowanych jest co najmniej tysiąc podmiotów znalazły się też: Zławieś Wielka (1 555), gmina miejska Chelmża (1 183) i gmina Łysomice (1 210).

Drugą grupę stanowią gminy, w których zarejestrowanych jest łącznie **po 600-800 podmiotów**: Czernikowo (796 podmiotów), gmina wiejska Chelmża (681), gmina Wielka Nieszawka (648) i gmina Łubianka (698).

Do gmin o stosunkowo dużym udziale sektora rolniczego należą gmina wiejska Chelmża, Wielka Nieszawka i Zławieś Wielka. Około 30-procentowy udział firm z sektora przemysłu i budownictwa charakteryzuje gminy Czernikowo, Łubianka i Wielka Nieszawka. Bardzo silny rozwój sektora usług to zaś domena gmin: miejskiej Chelmży, Lubicz, Łysomice, Obrowo i Zławieś Wielka.

Wzrastająca liczba firm to sygnał dobrej kondycji gospodarczej, zachęcającej do podjęcia takiej decyzji. Dodatkowo na terenie powiatu toruńskiego **rolę dominującego pracodawcy zaczyna odgrywać szeroko rozumiany sektor usług**. To w nim zawierają się najbardziej rozwojowe, przyszłościowe branże (m.in. technologie informacyjne, media, bankowość, medycyna). W połączeniu z bliskością ośrodków akademickich i badawczych w Bydgoszczy i Toruniu stwarza to możliwość do rozwoju innowacyjnych produktów i usług w sektorze kreatywnym.

Rosnący udział sektora usług (a w szczególności usług specjalistycznych), to także szansa na poprawę warunków materialnych „przeciętnego” mieszkańca powiatu. Miejsca pracy tworzone w tych branżach są z zasady dobrze płatne, wymagają zatrudnienia wykwalifikowanych osób, ściągają specjalistów na dany teren.

Im lepiej płatna praca na danym obszarze, tym większa szansa, że przyciągnie on nowych mieszkańców (albo powstrzyma ewentualną migrację dotychczasowej ludności). Odnośnikiem tutaj jest **przeciętne, średnie wynagrodzenie w kraju**, obliczane przez GUS.

Na tle Polski **powiat toruński wypada słabo**. Przeciętnie firmy z siedzibą na terenie powiatu toruńskiego wypłacają **wynagrodzenie stanowiące zaledwie 78% średniej krajowej**.

Tabela 10. Przeciętne wynagrodzenie brutto w relacji do średniej krajowej na obszarze powiatu toruńskiego w latach 2015-2019.

Obszar	Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w relacji do średniej krajowej (Polska = 100)				
	2015	2016	2017	2018	2019
woj. kujawsko-pomorskie	85,3	85,6	85,8	85,6	86,7
miasto Toruń	96,2	97,2	96,8	95,8	96,1
powiat toruński	74,9	76,9	76,9	77,1	77,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W latach 2015-2019 zauważyć można systematyczny **wzrost przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto** na terenie powiatu. Mimo pewnych postępów **utrzymują się bardzo wyraźne różnice pomiędzy średnią płacą** w powiecie toruńskim a wynikiem wojewódzkim i krajowym.

Mieszkańcy kujawsko-pomorskiego zarabiają o około 15% mniej niż statystyczny Polak. W powiecie toruńskim różnica wynosi już 23%. Ze względu na lokalizację powiatu, w tabeli ujęto też miasto Toruń, głównego konkurenta w walce o lokalnych pracowników. Średnie pensje tam oferowane (ok. 96% średniej krajowej) muszą wyglądać wyjątkowo atrakcyjnie dla osób, które mieszkają w promieniu kilkudziesięciu kilometrów.

Tak duża różnica sprzyja **drenażowi lokalnych kadr**, pozostawiając powiat jako sypialnię, zaplecze logistyczne miasta i źródło taniej, niewykwalifikowanej siły roboczej. Teren, na którym się mieszka, wypoczywa, spędza wolny czas, ale nie wiąże się z nim swojej zawodowej przyszłości. Dopóki mieszkańcy powiatu będą dojeżdżać do pracy do miast, ich potencjał, wiedza będą (częściowo) pracowały na korzyść miast (Bydgoszczy czy Torunia). Gdyby udało się stworzyć atrakcyjne, dobrze płatne miejsca pracy na terenie powiatu, proces ten można by było odwrócić.

Generalnie, na terenie powiatu toruńskiego **problemem nie jest brak ofert pracy, ale jej niska jakość** (liczona wysokością wynagrodzenia). Dane dotyczące bezrobocia rejestrowanego pokazują, że udział osób bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym w powiecie toruńskim jest mniejszy niż w województwie kujawsko-pomorskim (ale wyższy od średniej krajowej).

Na koniec 2019 roku w powiecie toruńskim **4,8% osób w wieku produkcyjnym było bezrobotnych, bez pracy pozostawało 3,5% mężczyzn i 6,3% kobiet** w wieku produkcyjnym. Patrząc tylko na osoby mogące podjąć pracę zawodową (bez dzieci i seniorów) można zauważyć wyraźnie gorszą sytuację w gminie miejskiej Chełmża oraz w gminie Czernikowo.

Tabela 11. Bezrobocie na obszarze powiatu toruńskiego wg stanu na 31.12.2019 r.

Obszar	Udział osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym		
	razem %	mężczyźni %	kobiety %
Polska	3,8	3,2	4,4
woj. kujawsko-pomorskie	5,1	3,8	6,6
powiat toruński	4,8	3,5	6,3
w tym:			
Chełmża gm. miejska	7,4	5,6	9,4
Chełmża gm. wiejska	4,9	3,9	6,0
Czernikowo	8,0	5,5	10,8
Lubicz	4,0	2,9	5,1
Łubianka	3,3	2,0	4,9
Łysomice	3,5	2,7	4,3
Obrowo	4,6	3,0	6,4
Wielka Nieszawka	4,0	2,9	5,1
Zławieś Wielka	3,8	2,9	4,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Na terenie powiatu **największy udział osób bezrobotnych** w ludności w wieku produkcyjnym występuje w przypadku **gminy Czernikowo - 8%** (przy średniej powiatowej wynoszącej 4,8%). W gminie tej widać bardzo poważny problem z bezrobociem wśród kobiet. **Bez pracy pozostaje co 10 zdolna do tego kobieta**. Niepokojąco wysoki odsetek osób bezrobotnych występuje też w **gminie miejskiej Chełmża** (odpowiednio 7,4 i 9,4%).

Odwrotna sytuacja występuje **w gminach otaczających Toruń** (Lubicz, Łubianka, Łysomice, Obrowo, Wielka Nieszawka i Zławieś Wielka) - **liczba bezrobotnych jest mniejsza niż wynikałoby to ze średniej wojewódzkiej**. Cechą wspólną wszystkich gmin jest wyższy udział kobiet wśród osób bezrobotnych.

Według danych Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy na koniec 2019 roku w **rejestrze bezrobotnych** znajdowało się 3 269 mieszkańców powiatu, w tym m.in.

- 2 022 kobiety (62% ogółu bezrobotnych zarejestrowanych),
- 1 006 osób młodych do 30 roku życia (31%),
- 1 596 osób długotrwale bezrobotnych (49%),
- 638 osób powyżej 50 roku życia (20%) oraz
- 86 osób z niepełnosprawnościami (2,7%).

Stopa bezrobocia w powiecie toruńskim wyniosła 9,4%, podczas gdy dla województwa było to 7,9% a dla kraju 5,2%.

Należy podkreślić, że (mimo dużej liczby osób bezrobotnych) na obszarze powiatu toruńskiego pojawiają się **problemy z dostępnością pracowników**, wynikające zarówno z dysproporcji w zarobkach (duża konkurencja ze strony Torunia i Bydgoszczy), ale także rozbudowanych

transferów socjalnych, które stanowią alternatywę dla legalnego zatrudnienia (w szczególności w przypadku kobiet).

Podsumowanie:

W sferze lokalnego rynku pracy powiat toruński wyróżniają:

1. Atuty:

- stale rosnąca liczba firm i indywidualnych przedsiębiorców – tempo przybywania podmiotów w REGON jest wyższe niż w województwie kujawsko-pomorskim,
- rosnące znaczenie sektora usług – przybywa firm i osób zatrudnionych w przedsiębiorstwach usługowych;

2. Problemy:

- niski poziom wykształcenia i kwalifikacji mieszkańców – brakuje osób z wykształceniem wyższym i średnim, prawie 1/3 bezrobotnych w powiecie to osoby bez odpowiednich umiejętności, żeby podjąć pracę,
- bezrobocie - w szczególności wśród kobiet oraz na terenie gminy Czernikowo i miasta Chełmża,
- bardzo niski poziom średniego wynagrodzenia - wynoszący zaledwie 78% średniej krajowej;

3. Potencjał:

- utrzymująca się dobra sytuacja gospodarcza i spadek bezrobocia w kraju,
- rozwój rynku usług, w tym sektora kreatywnego, w oparciu o potencjał metropolii,
- przenoszenie się firm z okolicznych miast na teren powiatu – w poszukiwaniu terenów inwestycyjnych, niższych opłat lokalnych, redukcji kosztów pracy itp.,
- poprawa warunków uruchamiania i prowadzenia działalności gospodarczej – np. wydłużenie okresu „małych” składek ZUS, redukcja podatków itp.;

4. Ryzyko:

- migracja najlepiej wykształconych mieszkańców powiatu do innych regionów kraju albo za granicę – efekt różnicy w pensjach pomiędzy różnymi regionami, krajami,
- załamanie gospodarcze o dużym zasięgu.

Infrastruktura i oferta społeczna:

Rozwój gospodarczy powinien wiązać się ze stałą poprawą dostępu do usług publicznych, w szczególności **oferty edukacyjno-społecznej** na terenie powiatu. Administracja powinna obejmować wsparciem już najmłodszych mieszkańców, którzy są szczególnie cennym zasobem obszaru (w kontekście potencjału demograficznego).

Pierwszym etapem zorganizowanej opieki nad dziećmi są **żłobki**. Od lat jest to najslabiej rozwinięty segment opieki, do niedawna nieznany właściwie poza dużymi miastami. W 2015 roku opieką

żłobkową w powiecie toruńskim objęte było jedynie 2,6% dzieci w wieku żłobkowym. W tym samym okresie analogiczny odsetek w województwie wynosił 4,9%, a w Polsce: 6,8%.

Tabela 12. Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach na obszarze powiatu toruńskiego w latach 2015-2019.

Obszar	Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach %					Zmiana w latach 2015-2019
	2015	2016	2017	2018	2019	
Polska	6,8	7,8	8,6	10,5	12,4	+5,6
woj. kujawsko-pomorskie	4,9	5,6	6,5	8,1	10,0	+5,1
powiat toruński	2,6	2,4	3,0	5,4	5,7	+3,1
w tym:						
Chelmża gm. miejska	3,4	4,5	5,7	3,2	4,1	+0,7
Lubicz	9,3	7,4	9,1	13,1	10,4	+1,1
Obrowo	3,1	3,2	3,7	8,9	10,9	+7,8
Zławieś Wielka	0,0	0,0	0,0	7,2	8,4	+8,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Od 2015 roku można zauważyć znaczący postęp w zakresie popularyzacji żłobków. W ciągu pięciu lat w skali kraju, województwa i powiatu toruńskiego **odsetek dzieci z nich korzystających, podwoił się.**

Dostępność żłobków na terenie powiatu toruńskiego jest niezadowalająca. **Do trzech punktów żłobkowych** w Chelmży, Lubiczu i Obrowie **w 2018 roku dołączył kolejny** na terenie gminy Zławieś Wielka. Łącznie z ich oferty korzysta raptem **5,7% dzieci**. W roku 2020 (nie ujętym w tabeli powyżej) stworzony został dodatkowy żłobek na terenie gminy Wielka Nieszawka (przy szkole podstawowej w Cierpicach). Przez kilka kolejnych lat na terenie powiatu możemy się spodziewać wzrostu liczby najmłodszych mieszkańców (w wyniku dodatniego przyrostu naturalnego). Stąd nadal istnieje potrzeba rozbudowy oferty opieki nad najmłodszymi.

Rozbudowa sieci placówek opieki nad najmłodszymi i inne działania na rzecz młodych rodzin, mogą wspomóc (na zasadzie sprzężenia zwrotnego) procesy migracyjne. Obszar, który zapewnia możliwie szeroką pomoc osobom planującym założenie, powiększenie rodziny będzie chętniej przez nie wybierany w przypadku decyzji o przeprowadzce. To zaś pozwoli zapewnić stały napływ nowych, najmłodszych mieszkańców w wyniku przyrostu naturalnego i migracji.

Oferta opieki i edukacji dzieci w wieku 4-6 lat na terenie powiatu jest bardziej rozbudowana. Tym niemniej, powiat toruński (w którym **do przedszkoli uczęszczało w 2018 r. 81% dzieci**) wypada tutaj **poniżej średniej wojewódzkiej i krajowej**. W skali Polski w przedszkolach przebywało 93% uprawnionych dzieci, w województwie kujawsko-pomorskim 88%. W ciągu trzech lat (2016-2018), odsetek dzieci objętych opieką przedszkolną wzrósł średnio o 8-10% w kraju, województwie i powiecie toruńskim.

Tabela 12. Odsetek dzieci objętych opieką przedszkolną na obszarze powiatu toruńskiego w latach 2016-2018.

Obszar	Odsetek dzieci objętych opieką przedszkolną %			Zmiana w latach 2016-2018
	2016	2017	2018	
Polska	84,9	90,5	93,4	+8,5
woj. kujawsko-pomorskie	78,6	85,0	88,1	+9,5
powiat toruński	72,7	78,2	81,4	+8,7
w tym:				
Chełmża gm. miejska	68,3	73,8	82,3	+14,0
Chełmża gm. wiejska	65,2	69,9	68,3	+3,1
Czernikowo	76,2	79,0	83,7	+7,5
Lubicz	96,6	86,9	89,0	-7,6
Łubianka	51,0	67,5	66,3	+15,3
Łysomice	72,4	74,2	81,3	+8,9
Obrowo	72,2	83,1	86,1	+13,9
Wielka Nieszawka	60,8	71,3	79,1	+18,3
Zławieś Wielka	68,6	79,1	79,4	+10,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W 2018 r. spośród gmin powiatu toruńskiego **najwyższy odsetek dzieci objętych opieką przedszkolną** wystąpił w gminie **Lubicz** (89%). Co ciekawe, jest to jednocześnie jedyna gmina powiatu toruńskiego, w której odsetek dzieci objętych opieką przedszkolną spadł w analizowanych latach i to wyraźnie, o 7,6%.

W okresie 2016-2018 największy **wzrost zasięgu opieki przedszkolnej** wystąpił w gminach: Wielka Nieszawka (o 18,3%), Łubianka (o 15,3%), mieście Chełmża (14%) i Obrowie (13,9%).

Im wcześniej dzieci zaczną edukację, tym lepsze wyniki w nauce osiągają w późniejszych latach, a inwestycja w najmłodszych to inwestycja w przyszłe kadry regionu. Dodatkowo, standard dostępnej opieki nad dziećmi (szkół, przedszkoli, oferta zajęć pozalekcyjnych) to jedno z podstawowych kryteriów, branych pod uwagę przez rodziców, rozważających przeprowadzkę z rodziną (lub par, które planują założenie rodziny).

Na terenie powiatu toruńskiego funkcjonuje **dobrze rozwinięta sieć placówek edukacyjnych**, obejmująca 44 szkoły podstawowe, 1 gimnazjum i 14 szkół ponadgimnazjalnych, **w których uczy się prawie 12 000 osób**. W zakresie wyższych poziomów edukacji, mieszkańcy mogą korzystać z bogatej oferty Bydgoszczy, Torunia i innych dużych miast.

Tabela 13. Liczba szkół oraz liczba osób uczących się na obszarze powiatu toruńskiego wg stanu na 2018 r.

Obszar	Szkoły podstawowe		Szkoły gimnazjalne		Szkoły ponadgimnazjalne i policealne	
	obiekty	uczniowie	obiekty	uczniowie	obiekty	uczniowie
powiat toruński	44	9 430	1	975	14	913

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Powiat Toruński także realizuje zadania w sferze edukacji i **prowadzi cztery szkoły:**

1. Zespół Szkół Centrum Kształcenia Ustawicznego w Gronowie,
 2. Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych w Chełmży,
 3. Zespół Szkół w Chełmży,
 4. Szkołę Muzyczną I stopnia w Chełmży
- oraz Poradnię Psychologiczno-Pedagogiczną w Chełmży.

Czas wolny mieszkańców (nie tylko najmłodszych) starają się wypełnić swoją ofertą liczne instytucje kultury. Na terenie powiatu działalność prowadzi **12 ośrodków kulturalnych i 31 bibliotek** razem z filiami.

Poszczególne instytucje organizują **wydarzenia i imprezy (ponad 600 rocznie)**, w których udział bierze prawie połowa mieszkańców powiatu toruńskiego. Od niewielkich, sąsiedzkich spotkań i rywalizacji sportowych po rozpoznawalne w regionie imprezy. Takie często jednodniowe wydarzenia są okazją do integracji dużych grup mieszkańców i promocji powiatu na zewnątrz.

Ale działalność kulturalna to przede wszystkim **codzienne funkcjonowanie świetlic, klubów i domów kultury**, które starają się zaoferować mieszkańcom ciekawe sposoby spędzania czasu wspólnie, poza domem, z innymi osobami. Lokalne ośrodki kultury to zaplecze, w którym na terenie całego powiatu działają między innymi 94 kluby tematyczne, 22 grupy artystyczne i 5 klubów seniora.

Należy podkreślić, że dane powyżej, dotyczące zakresu aktywności kulturalnej mieszkańców mogą być niekompletne. Nie uwzględniają inicjatyw prowadzonych przez podmioty inne niż instytucje kultury (np. gminy, organizacje pozarządowe, grupy inicjatywne), ani wydarzeń, na które mieszkańcy powiatu toruńskiego wybierają się do pobliskich miast. W Bydgoszczy i Toruniu (a więc w zasięgu 30 minut jazdy samochodem) mieszkańcy mogą skorzystać z bogatej oferty kin, teatrów, muzeów, galerii, a także opery i filharmonii.

Aktywność mieszkańców przekłada się również na kondycję sektora pozarządowego na terenie powiatu. Według danych Krajowego Rejestru Sądowego, działalność prowadzi **308 zarejestrowanych organizacji pozarządowych**, w tym 13 ze statusem Organizacji Pożytku Publicznego¹.

Prowadzą one bardzo różną działalność, nastawiając się na rozmaite cele. Łączy je jednak sposób działania: bez nastawienia na zysk i w oparciu o czas, poświęcany dobrowolnie przez mieszkańców na realizację wspólnych zadań, projektów. Im więcej oddolnych inicjatyw, grup, związków,

¹ Źródło: Krajowy Rejestr Sądowy – organizacje zarejestrowane na terenie powiatu toruńskiego. Stan na dzień 20.09.2020 r.

stowarzyszeń i fundacji, tym większy **potencjał (kapitał) społeczny** obszaru. Mieszkańców łatwiej zmobilizować do wzajemnej pomocy, wzrasta poziom zaufania, łatwiej podejmować się razem realizacji coraz bardziej ambitnych zadań.

Wyrazem wsparcia aktywności obywatelskiej przez Powiat Toruński jest fakt, że jako jeden z zaledwie kilku powiatów ziemskich w Polsce wdraża on mechanizm **budżetu obywatelskiego** (partycypacyjnego).

Od 2015 roku mieszkańcy powiatu toruńskiego mogą zgłaszać propozycje projektów, które mogą liczyć na wsparcie ze specjalnej puli środków Powiatu. Na realizację dotychczasowych trzech edycji ('2016, '2017 i '2018) przeznaczono w każdym roku po 200 tysięcy złotych, w 2019 roku dostępna pula środków została zwiększona do 250 tysięcy złotych. Środki (i zgłaszane propozycje) są dzielone na dwie części: projekty o charakterze gminnym i ogólnopowiatowym.

Szczegółowe analizy dotyczące liczby organizacji pozarządowych, funkcjonujących na terenie powiatu toruńskiego, pokazują, że jest to **obszar wymagający wsparcia**. W 2019 r. w Polsce na każde 1000 mieszkańców przypadało średnio 3,83 organizacji, w województwie kujawsko-pomorskim 3,43, a w powiecie toruńskim 2,95.

Tabela 14. Liczba organizacji pozarządowych przypadających na 1000 mieszkańców na obszarze powiatu toruńskiego w latach 2015-2019.

Obszar	Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 1000 mieszkańców					Zmiana w latach 2015-2019
	2015	2016	2017	2018	2019	
Polska	3,51	3,68	3,85	3,68	3,83	+0,32
woj. kujawsko-pomorskie	3,09	3,24	3,40	3,28	3,43	+0,34
powiat toruński	2,54	2,73	2,85	2,83	2,95	+0,41
w tym:						
Chełmża gm. miejska	2,29	2,64	2,87	2,96	2,98	+0,69
Chełmża gm. wiejska	2,83	3,05	3,05	3,05	3,15	+0,32
Czernikowo	2,20	2,09	2,21	2,42	2,87	+0,67
Lubicz	2,44	2,72	2,99	3,06	3,22	+0,78
Łubianka	4,13	4,09	4,00	4,21	4,25	+0,12
Łysomice	2,17	2,35	2,33	2,40	2,46	+0,29
Obrowo	2,46	2,69	2,72	2,68	2,70	+0,24
Wielka Nieszawka	2,01	1,99	2,36	2,13	2,29	+0,28

Zławieś Wielka	2,74	2,92	3,03	2,55	2,71	-0,03
-----------------------	------	------	------	------	------	--------------

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W kraju i województwie systematycznie **przybywa organizacji pozarządowych**. Podobne zjawisko widzimy na terenie powiatu toruńskiego, ale w analizowanych latach **dynamika przyrostu** na tym obszarze **była wyższa niż średnio w kraju i województwie**.

Tylko w jednej gminie występuje wartość wyższa niż średnia krajowa i wojewódzka (w gminie Łubianka, 4,25). W pozostałych wartość wskaźnika waha się do 2,29 (gmina Wielka Nieszawka) do 3,22 (gmina Lubicz). Największy wzrost nasycenie NGO wystąpił w gminie Lubicz, bardzo dobre wyniki dotyczą też tempa przyrostu w gminie miejskiej Chełmża i gminie Czernikowo.

Ostatnim elementem, analizowanym w ramach infrastruktury społecznej jest **system opieki zdrowotnej** na terenie powiatu toruńskiego. Jego podstawowym elementem jest **Szpital Powiatowy w Chełmży**, działający jako spółka z o.o., w której większościowym udziałowcem jest Powiat Toruński. Szpital obsługuje każdego roku kilka tysięcy pacjentów z północnej części powiatu toruńskiego. Specjalistyczna opieka jest dostępna także w pobliskich miastach (Bydgoszczy i Toruniu).

Podsumowanie:

Analiza dostępnej na terenie powiatu toruńskiego infrastruktury i oferty społecznej pozwala na stwierdzenie, że do odpowiedniej kategorii należy zaliczyć:

Atuty:

- duża liczba podmiotów działających w sferze kultury i edukacji,
- liczne obiekty kulturalne,
- innowacyjny mechanizm budżetu obywatelskiego na poziomie powiatu ziemskiego;

Problemy:

- niewystarczająco rozwinięta oferta opieki nad dziećmi – na obszarze powiatu dzieci mogłyby w większym stopniu korzystać ze żłobków i przedszkoli (oraz innych form opieki),
- niewystarczające wsparcie lokalnych organizacji pozarządowych – ich niewielka liczba wymaga podjęcia działań wspierających,
- wysokie koszty utrzymania opieki zdrowotnej – które prawdopodobnie będą rosnąć, gdy zaczną przybywać osób starszych;

Potencjał:

- krajowe, unijne programy wsparcia punktów opieki nad dziećmi – mogą uzupełnić dotychczasową ofertę,
- rozwój społeczeństwa obywatelskiego, popularyzacja organizacji pozarządowych i wolontariatu,
- nadanie większego priorytetu działaniom społeczno-kulturalnym – w polityce krajowej, regionalnej;

Ryzyko:

- wycofywanie się mieszkańców z życia społecznego, kulturalnego na rzecz rozrywek indywidualnych, w gronie rodziny – spędzanie czasu wolnego to coraz częściej spędzanie go w samotności,
- ograniczenia w dostępie do oferty edukacyjnej, kulturalnej i zdrowotnej w przypadku wystąpienia stanu zagrożenia epidemicznego – konieczność rozwoju usług cyfrowych i alternatywnych form zaspokajania potrzeb mieszkańców.

Włączenie społeczne:

W działaniach podejmowanych na szczeblu powiatowym nie można zapominać o **mieszkańcach w szczególnie trudnej sytuacji życiowej**. Może ona wynikać z ubóstwa, bezrobocia, niepełnosprawności, niezaradności życiowej, choroby, czy losowej sytuacji (wypadek, katastrofa naturalna).

Do zadań powiatu należy **koordynacja polityki społecznej** i działań podejmowanych w ramach instrumentów polityki socjalnej. Odpowiada za to Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, organizując pomoc udzielaną osobom niepełnosprawnym, w ramach systemu pieczy zastępczej, interwencji kryzysowej oraz szereg programów wychowawczych, edukacyjnych i profilaktycznych (w zakresie przemocy, uzależnień, aktywizacji społecznej i zawodowej).

Główne zjawiska, problemy i zadania w tym zakresie zostały określone w „**Powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych** w powiecie toruńskim na lata 2017-2022”. Zgodnie z tym dokumentem:

- skala większości negatywnych zjawisk społecznych na terenie powiatu toruńskiego ulega zmniejszeniu (bezrobocie, przestępczość, liczba interwencji kryzysowych czy wydawanych orzeczeń o niepełnosprawności),
- mimo postępów w ostatnich latach większość wskaźników społecznych na terenie powiatu toruńskiego ma wartości gorsze niż średnia krajowa i wojewódzka,
- istnieje pilna potrzeba rozbudowy sieci Domów Pomocy Społecznej (zwiększenie ilości miejsc i podniesienie standardów opieki), rozszerzenia działań z zakresu aktywizacji społeczno-zawodowej osób niepełnosprawnych oraz uruchomienia większej ilości działań edukacyjnych i profilaktycznych.

Dodatkowym wyzwaniem, stojącym przed Powiatem Toruńskim, jest **poprawa dostępności obiektów i usług publicznych dla osób z niepełnosprawnościami**, zgodnie z wymogami Ustawy o dostępności.

Podstawowym wskaźnikiem porównawczym z zakresu zagrożenia wykluczeniem społecznym jest **zasięg korzystania z pomocy społecznej** (odsetek osób korzystających z pomocy w ogólnej liczbie mieszkańców). W 2018 r. z pomocy społecznej korzystało 5,1% Polaków oraz 7,2% mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego i 6,8% powiatu toruńskiego.

W latach 2015-2018 **sytuacja uległa wyraźnej poprawie**, a zasięg korzystania z pomocy społecznej zmniejszył się o około 2-3% w skali kraju, województwa i powiatu. Trend spadkowy wystąpił też we wszystkich gminach członkowskich, ale z różnym natężeniem.

Tabela 15. Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem na obszarze powiatu toruńskiego w latach 2015-2018.

Obszar	Zasięg korzystania z pomocy społecznej %				Zmiana w latach 2015-2018
	2015	2016	2017	2018	
Polska	7,1	6,5	5,7	5,1	-2,0
woj. kujawsko-pomorskie	9,7	8,8	8,0	7,2	-2,5
powiat toruński	9,7	8,9	7,7	6,8	-2,9
w tym:					
Chełmża gm. miejska	15,9	14,7	12,7	11,1	-4,8
Chełmża gm. wiejska	8,8	7,1	5,9	5,9	-2,9
Czernikowo	15,0	12,9	10,8	9,9	-5,1
Lubicz	7,5	7,3	5,9	5,2	-2,3
Łubianka	8,6	9,3	8,1	7,1	-1,5
Łysomice	9,6	8,9	7,5	7,4	-2,2
Obrowo	8,0	7,1	6,7	6,0	-2,0
Wielka Nieszawka	6,0	5,2	4,7	3,8	-2,2
Zławieś Wielka	6,8	6,9	6,1	4,9	-1,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Spadek w skali powiatu wynika z dużej dynamiki zmian na terenie poszczególnych gmin, często przewyższających wskaźniki ponadregionalne. W przypadku gminy **Czernikowo** zanotowano **rekordowy spadek** udziału osób w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej na poziomie -5,1%. O ponad 2% poprawiła się także sytuacja w gminie miejskiej i wiejskiej Chełmża, gminie Lubicz oraz gminach Łysomice i Wielka Nieszawka.

Stosunkowo powoli zmienia się sytuacja w gminie Łubianka (najmniejszy odnotowany spadek -1,5%) i gminie Zławieś Wielka (-1,9%).

Cenną wskazówką na temat sytuacji społeczno-ekonomicznej mieszkańców jest powszechność występowania jednego konkretnego rodzaju zasiłku – zasiłku rodzinnego. Jest on uzależniony od kryterium dochodowego i w statystyce służy do **oceny stopnia zagrożenia ubóstwem**.

W 2018 r. **zasiłek rodzinny wypłacano na 29,4% dzieci w Polsce**. W województwie kujawsko-pomorskim z pomocy tej korzystało 33,1%, a w powiecie toruńskim 33% dzieci do 17 roku życia.

Tabela 16. Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku na obszarze powiatu toruńskiego w latach 2015-2018.

Obszar	Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku %				Zmiana w latach 2015-2018
	2015	2016	2017	2018	
Polska	26,8	29,4	29,3	29,4	+2,6
woj. kujawsko-pomorskie	30,4	33,0	33,1	33,1	+2,7
powiat toruński	29,7	32,2	32,8	33,0	+3,3
w tym:					
Chelmża gm. miejska	40,2	42,3	41,1	40,6	+0,4
Chelmża gm. wiejska	36,4	40,4	40,8	41,3	+4,9
Czernikowo	41,4	41,3	41,1	40,9	-0,5
Lubicz	24,3	27,1	28,3	29,7	+5,4
Łubianka	26,4	30,3	33,2	32,5	+6,1
Łysomice	26,2	29,6	30,8	31,1	+4,9
Obrowo	24,4	27,9	29,3	30,6	+6,2
Wielka Nieszawka	18,8	20,6	21,0	18,8	0,0
Zławieś Wielka	29,4	31,3	31,2	30,8	+1,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W latach 2015-2018 **odsetek dzieci objętych zasiłkami rodzinnymi wzrósł o 2-3%** w kraju, województwie i powiecie. Jedyną gminą powiatu toruńskiego, która odnotowała symboliczny spadek odsetka dzieci objętych zasiłkiem rodzinnym jest Czernikowo (o 0,5% w cztery lata), zaś w gminie Wielka Nieszawka wartość nie uległa zmianie. **W siedmiu pozostałych gminach wartości wskaźnika uległy pogorszeniu**, a wzrosty w okolicach aż 5% odnotowały gminy: wiejska Chelmża, Lubicz, Łubianka, Łysomice i Obrowo.

Wśród poszczególnych gmin powiatu widać wyraźne różnice w odniesieniu do zasięgu zasiłków rodzinnych. **W mieście Chelmża, gminie wiejskiej Chelmża i gminie Czernikowo z zasiłków korzysta 40% dzieci**, prawie połowa dzieci wychowuje się w rodzinach o trudnej sytuacji materialnej. Najlepsza sytuacja od wielu lat występuje w gminie Wielka Nieszawka. Zasięg korzystania z zasiłków rodzinnych wynosi tam 18,8%.

Podsumowanie:

W obszarze wykluczenia społecznego i pomocy społecznej powiat toruński wyróżniają:

Atuty:

- zasięg korzystania z pomocy społecznej jest poniżej średniej wojewódzkiej,
- ograniczenie skali zjawisk problemowych, patologicznych – np. przestępczość, wykroczenia przeciwko rodzinie, przemoc domowa;

Problemy:

- Duże zagrożenie ubóstwem – w szczególności w gminie miejskiej i wiejskiej Chełmża oraz gminie Czernikowo,
- Niewystarczające zasoby do walki z wykluczeniem społecznym mieszkańców – w kontekście prognozowanego wzrostu liczby osób starszych konieczna jest rozbudowa sieci placówek opiekuńczych (opieka długoterminowa, paliatywna, geriatryczna), ponadto na terenie powiatu brakuje placówki opiekuńczo-wychowawczej,
- Konieczność poprawy dostępności obiektów i usług publicznych dla osób z niepełnosprawnościami,
- Konieczność rozbudowy programów edukacyjnych i profilaktycznych, skierowanych do dzieci i młodzieży – liczba najmłodszych będzie w najbliższych latach wzrastać, a praktyka działań polityki społecznej pokazuje, że zapobieganie jest zawsze tańsze od „leczenia”, rozwiązywania danego problemu w przyszłości;

Potencjał:

- Stosunkowo dobra kondycja gospodarcza - ograniczająca ryzyko bezrobocia i ubóstwa,
- Podjęcie działań na rzecz systemowego rozwiązania, złagodzenia problemu starzenia się społeczeństwa – opracowanie na szczeblu krajowym procedur i wytycznych, w jaki sposób przygotować się na nadchodzące zmiany i jak im przeciwdziałać,
- Zmniejszanie się zagrożenia wykluczeniem społecznym w skali kraju – w wyniku pomocy regionalnej, na wyrównywanie różnic między regionami;

Ryzyko:

- Niewystarczające środki na realizację wszystkich zadań polityki społecznej - w szczególności na działania profilaktyczne i opiekę nad seniorami,
- Kryzys gospodarczy, zwiększający ryzyko sięgania po zasiłki przez kolejnych mieszkańców,
- Nieprzygotowanie do zmian w strukturze demograficznej i skutków dla polityki społecznej na szczeblu krajowym i lokalnym.

Walory turystyczne:

Obszar powiatu toruńskiego jest terenem o **umiarkowanym rozwoju funkcji turystycznych**. Świadczy o tym zarówno liczba firm prowadzących działalność noclegową i gastronomiczną (sekcja I PKD 2007, w 2019 r. było to 227 podmiotów, 2% wszystkich), jak i niewielkie natężenie ruchu turystycznego (w porównaniu do sąsiednich obszarów).

W województwie kujawsko-pomorskim największą **liczbą miejsc noclegowych w przeliczeniu na tysiąc mieszkańców** dysponuje powiat aleksandrowski (uzdrowisko Ciechocinek). Na kolejnych miejscach znalazły się powiat tucholski (Bory Tucholskie) i powiat żniński (Biskupin, Szlak Piastowski).

Średnio w Polsce na każde 1000 mieszkańców przypada 21,51 miejsca noclegowego, w województwie kujawsko-pomorskim 15,37, a w powiecie toruńskim jedynie 10,13. Pod uwagę brane są jedynie obiekty zbiorowego zakwaterowania (hotele, pola namiotowe, kempingi), bez agroturystyki i indywidualnego krótkotrwałego wynajmu (mieszkań, apartamentów, domów).

Tabela 17. Liczba miejsc noclegowych (w obiektach ogółem) na 1000 mieszkańców w latach 2015-2019.

Obszar	Liczba miejsc noclegowych (w obiektach ogółem) na 1000 mieszkańców					Zmiana w latach 2015-2019
	2015	2016	2017	2018	2019	
Polska	18,47	19,50	20,14	20,79	21,51	+3,04
woj. kujawsko-pomorskie	13,66	14,32	15,52	15,51	15,37	+1,71
powiat toruński	6,97	9,49	8,95	10,08	10,13	+3,16

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W kraju i województwie systematycznie **przybywa miejsc noclegowych** dla turystów w wyspecjalizowanych obiektach. W latach 2015-2019 wzrost wyniósł 3,04 w Polsce, 1,71 w regionie i 3,16 w powiecie toruńskim. Spora dynamika zmiany pozwoliła na **wyraźną poprawę wyniku powiatu w ciągu zaledwie kilku lat.**

Powiat toruński jest dogodnie położony, stosunkowo łatwo tu dotrzeć z każdego zakątka Polski (i świata). Nie ma specjalnych barier, aby każdy chętny mógł odwiedzić ten obszar nawet na dzień, dwa. Czas dojazdu z większości obszaru kraju to 3-5 godzin.

Ze względu na swoje położenie (przy głównych trasach i węzłach komunikacyjnych regionu) oraz strategię promocyjną Bydgoszczy i Torunia (nastawioną głównie na krajowy ruch weekendowy), **powiat toruński ma szczególny potencjał do obsługi krótkich, kilkudniowych pobytów.**

Odrębną grupą są **obiekty turystyki biznesowej** (szkoleniowe, kongresowe, targowe, konferencyjne), które ściągają do siebie zorganizowane grupy z kraju i zagranicy. Co ważne, ich działalność nie jest tak silnie uzależniona od sezonu letniego, wakacyjnego. Bliskość miast i dobre skomunikowanie powiatu toruńskiego to niekwestionowane atuty, z drugiej strony w zasięgu godziny jazdy konkuruje ze sobą bardzo wiele takich obiektów.

W „Strategii rozwoju turystyki w województwie kujawsko-pomorskim” (Kujawsko-Pomorskie Biuro Planowania Przestrzennego i Regionalnego, 2004 r.) wskazano, że większość obszaru powiatu toruńskiego (dolina Wisły, dolina Drwęcy oraz obszar gminy Wielka Nieszawka) to obszary turystyczno-wypoczynkowe „o mniejszym znaczeniu” (w porównaniu do np. Borów Tucholskich czy wybrzeża Bałtyku). Obszar powiatu toruńskiego został tam zakwalifikowany jako teren nadający się **do rozwoju wypoczynku świątecznego i weekendowego** (trwającego od jednego do kilku dni) **i turystyki aktywnej** dla mieszkańców Bydgoszczy i Torunia (ze względu na dużą liczbę szlaków turystycznych oraz potencjał Doliny Drwęcy).

Głównymi atutami powiatu toruńskiego (w kontekście ruchu turystycznego) są dogodne położenie (w tym bliskość Torunia) i **cenne walory przyrodnicze**. Najcenniejsze elementy przyrody i krajobrazu podlegają różnym formom ochrony prawnej (parki, rezerваты, obszary Natura 2000). Na terenie powiatu toruńskiego **obszary chronione przyrodniczo stanowiły 34,7%** powierzchni. To nieco więcej niż wynosi średnia dla kraju (32,3%) i województwa kujawsko-pomorskiego (32,2%).

Ze względu na swoje walory przyrodnicze powiat toruński może być **atrakcyjnym miejscem wypoczynku** dla mieszkańców województwa wielkopolskiego i łódzkiego, którzy mają u siebie dużo mniej chronionych miejsc. Jako miejsce weekendowego wypoczynku może go wybrać część z pół miliona mieszkańców Torunia i Bydgoszczy. Te okolice to także coraz częściej jednodniowy przystanek podczas wakacyjnych przejazdów nad morze autostradą A1 (łączny ruch od piątku do niedzieli w sezonie letnim sięga nawet 300 tysięcy pojazdów).

W tym miejscu należy jednak wspomnieć, że to, co cieszy turystów i miłośników przyrody, bywa znaczącym utrudnieniem dla mieszkańców i przedsiębiorców. Na obszarze chronionym przyrodniczo stosowane są zaostrzone rygory realizacji rozmaitych inwestycji, a uzyskanie odpowiednich **pozwoleń środowiskowych** opóźnia często realizację projektów o kilka lat. Ze względów środowiskowych oraz w kontekście rozwoju turystyki wypoczynkowej nie powinny się tu rozwijać przedsiębiorstwa uciążliwe dla środowiska (i mieszkańców).

Obszar powiatu to także ciekawe miejsce dla **miłośników historii i kultury**. Największym „magnesem” w pobliżu jest dla nich miasto Toruń (z zachowanym średniowiecznym zespołem miejskim, uznanym za Pomnik Historii i wpisanym na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, ruinami zamku krzyżackiego, domem rodzinnym Mikołaja Kopernika, dziewiętnastowiecznymi fortyfikacjami, czy słynnymi w kraju i na świecie piernikami). Ciekawych obiektów nie brakuje też na terenie powiatu toruńskiego.

Do najważniejszych zabytków obszaru należy zaliczyć:

- **kościóły** w mieście Chełmża (pw. Św. Trójcy i pw. Św. Mikołaja), gminie Chełmża (w Grzywnie, Kiełbasinie, Nawrze), gminie Lubicz (w Grębocinie, Gronowie, Młyńcu II i Rogowie), gminie Łubianka (w Bierzgłowie, Biskupicach i Przecznie), gminie Łysomice (w Gostkowie, Papowie Toruńskim i Świerczynkach) oraz Czarnowie, Czernikowie, Małej Nieszawce (kościół parafialny w dawnej kaplicy mennonickiej) i Górsku (kościół parafialny w dawnym kościele ewangelickim),
- **pałace, zespoły pałacowe i zespoły dworskie** w Nawrze i Pluskowęsach (gmina Chełmża), w Warszewicach i Wybczu (gmina Łubianka), w Turznie (gmina Łysomice), w Łążyńcu (gmina Obrowo) oraz w Przysieku i Skłudzewie (gmina Zławieś Wielka),
- **ruiny zamku** w Złotorii (gmina Lubicz),
- średniowieczny **zamek** w Zamku Bierzgowskim (gmina Łubianka),
- XIX-wieczny **wiatrak** w Bierzgłowie (gmina Łubianka).

Zachowane obiekty historyczne stanowią atrakcyjną **bazę do rozwoju usług turystycznych**. W dawnych pałacach funkcjonują obiekty noclegowe (np. Pałac Romantyczny w Turznie), planowane jest także tworzenie na ich bazie placówek muzealnych (np. Muzeum Ziemiaństwa w Nawrze). Lokalne zabytki stanowią też zaplecze do licznych działań edukacyjnych i kulturowych.

Jeden z gotyckich kościołów został przekształcony w unikatowe Muzeum Piśmiennictwa i Drukarstwa w Grębocinie, a zespół pałacowo-parkowy w Skłudzewie stał się siedzibą Fundacji Piękniejszego Świata, która prowadzi liczne działania kulturalne i artystyczne.

Podsumowanie:

W zakresie zasobów turystycznych powiat toruński wyróżniają:

Atuty:

- dynamiczny wzrost liczby miejsc noclegowych,
- położenie pomiędzy Toruniem a Ciechocinkiem – dwoma największymi atrakcjami regionu, które przyciągają licznych turystów,
- duże walory środowiskowo-przyrodnicze – malownicze położenie w dolinach Wisły i Drwęcy, duży udział obszarów chronionych;

Problemy:

- niewielkie natężenie ruchu turystycznego na terenie powiatu,
- sezonowość ruchu turystycznego,
- krótki średni czas pobytu turystów na terenie powiatu,
- brak rozpoznawalnych produktów turystycznych i bardzo silna konkurencja ze strony sąsiadów (Torunia, Bydgoszczy, Ciechocinka, Golubia-Dobrzynia, Inowrocławia czy Koronowa);

Potencjał:

- rozbudowa oferty krótkich pobytów i zaplecza noclegowego dla Torunia – w przyszłości pojedyncze atrakcje, na które turyści poświęcali zaledwie kilka godzin, stworzą bogatą ofertę, pozwalającą na ciekawe spędzenie tutaj dłuższego pobytu,
- wzrost popularności turystyki krajowej – w ciągu ostatnich lat Polacy coraz częściej spędzają swój urlop w kraju,
- promocja i turystyczne zagospodarowanie rzek (Wisły, Drwęcy),
- lepsze skomunikowanie obszarów metropolii ścieżkami rowerowymi i rozwój turystyki rowerowej;

Ryzyko:

- zanieczyszczenie środowiska naturalnego i utrata cennych zasobów przyrodniczych,
- silne działania promocyjne okolicznych miast i ośrodków turystycznych, „odbierające” turystów,
- załamanie rynku turystycznego np. w wyniku ograniczeń epidemicznych.

Infrastruktura techniczna:

Ostatnim elementem diagnozy jest infrastruktura techniczna, rozumiana jako zasoby niezbędne do normalnego funkcjonowania obszaru. Odpowiednie **uzbrojenie techniczne** (dostęp do mediów, dróg) to podstawowy wyznacznik dla każdego inwestora. Niezależnie, czy jest nim międzynarodowy

koncern, szukający terenu pod fabrykę, czy lokalny przedsiębiorca, chcący wybudować pensjonat, czy rodzina, planująca budowę domu pod miastem.

Zadaniem powiatu jest dbanie o infrastrukturę, będącą pod jego opieką oraz dążenie do ciągłej poprawy jej stanu. Budowa, rozbudowa i bieżące utrzymanie tego typu obiektów to największe obciążenie dla budżetu każdej jednostki samorządu terytorialnego.

Na pierwszym planie na większości obszarów wiejskich znajduje się **infrastruktura drogowa**. Powiat toruński jest dobrze skomunikowany drogami szybkiego ruchu (północ-południe autostrada A1 Gdańsk-Łódź, z południowego zachodu na północny wschód budowana obecnie trasa S5 Poznań-Świecie, w planach łącząca je S10 Bydgoszcz-Toruń-Warszawa), bogata jest też sieć dróg krajowych i wojewódzkich.

Mieszkańcy powiatu toruńskiego korzystają z **300 km kilometrów dróg powiatowych**, które nadzoruje Powiatowy Zarząd Dróg. W 2019 r. w jego zasobach znajdowało się 299 km dróg o nawierzchni twardej (ulepszonej) i 2 km powiatowej drogi gruntowej.

Na drugim miejscu wśród potrzeb inwestycyjnych na obszarach wiejskich jest **sieć wodociągowo-kanalizacyjna**. Dostęp do wody pitnej za pośrednictwem wodociągów pozwala ograniczyć ryzyko wystąpienia zanieczyszczeń szkodliwych dla ludzi oraz ułatwić codzienne życie tysiącom osób.

Ostatnie lata to dynamiczny rozwój **sieci wodociągowej** w skali kraju, wg. danych z 2018 roku korzysta z niej już 92,1% Polaków (oraz 95,4% mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego i **93,6% mieszkańców powiatu toruńskiego**).

Znacznie wolniej rozwija się **sieć kanalizacyjna** (szczególnie ważna w kontekście ochrony gruntów i wód podziemnych). Dostęp do kanalizacji posiada 70,8% Polaków, 70% mieszkańców regionu i **zaledwie 58,8% mieszkańców powiatu**.

Pod względem **dostępności sieci kanalizacyjnej powiat toruński wypada sporo poniżej średniej** dla kraju i województwa. W przypadku odbioru nieczystości należy pamiętać, że na obszarach wiejskich, o rozproszonej zabudowie (dużymi odległościami pomiędzy pojedynczymi budynkami), zbiorcza sieć kanalizacyjna nie zawsze jest najlepszym rozwiązaniem. W takich przypadkach wspierana jest raczej budowa indywidualnych, **przydomowych oczyszczalni ścieków** (dzięki czemu nie trzeba budować i utrzymywać dodatkowych kilometrów sieci).

Ostatnim elementem uzbrojenia technicznego jest **sieć gazowa**, wykorzystywana przez mieszkańców do ogrzewania i zasilania kuchni gazowych, ale także niezbędna do funkcjonowania większości dużych zakładów przemysłowych czy przetwórczych.

Jest to najwolniej zmieniający się typ infrastruktury technicznej. Nowe gazociągi powstają bardzo rzadko, a decyzje o ich umiejscowieniu i tempie realizacji inwestycji są podejmowane na szczeblu centralnym. Stąd **niezmiennie od lat istnieją obszary o bardzo ograniczonym dostępie do sieci gazowej**.

Tabela 18. Dostępność sieci technicznych wg. stanu na 31.12.2019 r.

Obszar	Udział ludności korzystający z sieci		
	wodociągowej %	kanalizacyjnej %	gazowej %
Polska	92,2	71,2	52,9
woj. kujawsko-pomorskie	95,4	70,2	43,4
powiat toruński	93,8	59,6	18,7
w tym:			
Chełmża gm. miejska	96,3	86,7	76,5
Chełmża gm. wiejska	96,6	23,4	0,8
Czernikowo	96,1	41,3	1,2
Lubicz	96,1	48,5	17,5
Łubianka	99,9	56,4	0,0
Łysomice	98,1	72,0	17,7
Obrowo	89,4	62,5	6,9
Wielka Nieszawka	94,0	93,2	27,7
Zławieś Wielka	83,8	61,4	6,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Dla potencjalnych inwestorów (przedsiębiorców i osób budujących własne domy) duże znaczenie ma także, poza dostępnością podstawowych mediów, ład przestrzenny i spójność, przewidywalność koncepcji zagospodarowania poszczególnych obszarów. Jeśli na danym obszarze wyraźnie wskazano sfery zabudowy mieszkaniowej, przemysłowej, usługowej i rolniczej oraz określono wymagania, jakie muszą spełniać obiekty na danym terenie, to inwestorzy mogą szybko przystąpić do realizacji swoich projektów. Jeśli brakuje takich dokumentów (głównie Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego) to proces inwestycyjny się wydłuża, a sam inwestor nie może mieć pewności, że działka, którą teraz zakupi, będzie mogła być wykorzystywana w planowanych przez niego celach za 15-20 lat.

Szansą na pewną poprawę w tym zakresie jest informatyzacja zasobów geodezyjnych na terenie powiatu toruńskiego, dzięki której inwestorzy zyskają łatwy dostęp do informacji o potencjalnych lokalizacjach, spełniających ich oczekiwania.

Podsumowanie

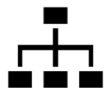
W zakresie infrastruktury technicznej **atutem** powiatu jest dobrze rozwinięta infrastruktura drogowa i dobre skomunikowanie z resztą kraju, **problemy** to zbyta mała liczba węzłów na autostradzie A1, niewystarczająco rozwinięta sieć wodociągowo-kanalizacyjna i gazowa, wysokie koszty utrzymania i rozbudowy obiektów infrastruktury technicznej oraz utrudnienia w procesie inwestycyjnym, wynikające z nierównomiernych postępów w planowaniu przestrzennym na terenie powiatu. **Szansą** dla powiatu jest pozyskanie środków zewnętrznych na rozbudowę podstawowej infrastruktury (albo sfinansowanie jej kosztów ze środków centralnych) oraz zmniejszenie kosztów bieżącej eksploatacji sieci technicznych (przez zastosowania nowych technologii, materiałów). Podstawowym **ryzykiem**

w tym obszarze jest czas i środki, jakie trzeba przeznaczyć na realizację nawet najmniejszego zadania z zakresu infrastruktury technicznej, ale także ewentualne ograniczenie dofinansowania tego typu inwestycji ze środków innych niż JST.

Analiza SWOT:

Atuty, silne strony	Problemy, słabe strony
- lokalizacja powiatu pomiędzy stolicami województwa, włączenie w B-TOM/MOF Torunia, dobre skomunikowanie z resztą regionu i kraju, - stały wzrost liczby mieszkańców, - dobra struktura demograficzna (duży odsetek osób młodych), - rosnące wskaźniki przedsiębiorczości, - duża liczba podmiotów działających w sferze kultury i edukacji, - liczne obiekty kulturalne, - innowacyjny mechanizm budżetu obywatelskiego, - zmniejszający się zasięg korzystania z pomocy społecznej, - zmniejszająca się skala problemów społecznych i bezrobocia, - dynamiczny wzrost liczby miejsc noclegowych, - duże walory środowiskowo-przyrodnicze,	- silne zróżnicowanie wewnętrzne powiatu, - utrudnienia w komunikacji wewnątrz powiatu (zły stan dróg lokalnych, niewystarczająca liczba węzłów na autostradzie A1, brak ogólnodostępnego mostu przez Wisłę w południowej części powiatu), - wzrastający odsetek seniorów, - problemy strukturalne w mieście i gminie Chełmża oraz w gminie Czernikowo, - konieczność ciągłej rozbudowy infrastruktury publicznej, - niski poziom wykształcenia i kwalifikacji mieszkańców, - bezrobocie i bardzo niski poziom średniego wynagrodzenia, - niewystarczająco rozwinięta oferta opieki nad dziećmi, - niewystarczające wsparcie lokalnych organizacji pozarządowych, - wysokie koszty polityki społecznej i utrzymania opieki zdrowotnej, - duże zagrożenie ubóstwem i niewystarczające zasoby do walki z wykluczeniem społecznym mieszkańców, - niewielkie natężenie ruchu turystycznego, - niewystarczająco rozwinięta sieć wodociągowo-kanalizacyjna i gazowa, - niepełne wykorzystanie narzędzi planowania przestrzennego,
Potencjał, szanse	Ryzyko, zagrożenia
- szybszy rozwój w ramach metropolii, - rozbudowa i modernizacja sieci transportowej na obszarze powiatu, - dalszy napływ nowych mieszkańców, - rozwój polityki prorodzinnej, - wprowadzenie systemowych rozwiązań w opiece nad seniorami, - dobra kondycja krajowej gospodarki, - poprawa warunków prowadzenia działalności gospodarczej, w tym stworzenie strefy inwestycyjnej w Dźwierźnie, - sfinansowanie części niezbędnych inwestycji z dostępnych środków publicznych i prywatnych, - nadanie większego priorytetu działaniom społeczno-kulturalnym, - rozbudowa programów edukacyjnych i profilaktycznych, - rozwój sieci tras rowerowych,	- zagrożenie powodziowe (szczególnie wzdłuż Wisły i Drwęcy), - niekontrolowana urbanizacja, głównie na terenach sąsiadujących z miastami, - narastający trend starzenia się społeczeństwa, - brak środków finansowych na przeprowadzenie wszystkich niezbędnych inwestycji i zadań, - migracja zdolnych, wykształconych i wysoko wykwalifikowanych mieszkańców regionu, - kryzys gospodarczy, - wycofywanie się mieszkańców z życia społecznego, kulturalnego, - zanieczyszczenie środowiska naturalnego,

Cele, priorytety i kierunki działań

Punktem wyjścia do określenia celów, priorytetów i kierunków działań były wnioski z diagnozy społeczno-gospodarczej oraz analiza obowiązujących **dokumentów strategicznych, planistycznych**. Były to:

- na poziomie krajowym:
 - „Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030”,
- na poziomie regionalnym:
 - „Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2030 – Strategia Przyspieszenia 2030+”,
 - „Program Współpracy Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego z Organizacjami Pozarządowymi”,
- na poziomie powiatowym:
 - „Powiatowa Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w powiecie toruńskim na lata 2017-2022”,
 - „Program współpracy Powiatu Toruńskiego z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na rok 2020”,
- na poziomie subregionalnym²:
 - Lokalna Strategia Rozwoju LGD „Podgrodzie Toruńskie” na lata 2014-2020,
 - Lokalna Strategia Rozwoju LGD „Zakole Dolnej Wisły” na lata 2014-2020,
 - Lokalna Strategia Rozwoju LGD „Dobrzyń” na lata 2014-2020,
 - Lokalna Strategia Rozwoju LGD „Ziemia Gotyku” na lata 2014-2020,
- na poziomie lokalnym:
 - „Strategia rozwoju gminy m. Chełmża na lata 2016-2022”,
 - „Strategia rozwoju gminy Chełmża na lata 2015-2025”,
 - „Strategia rozwoju gminy Czernikowo do 2020 r.”³,
 - „Strategia rozwoju gminy Lubicz na lata 2013-2020”³,
 - „Strategia rozwoju gminy Łubianka na lata 2015-2023”,
 - „Strategia rozwoju gminy Łysomice na lata 2018-2028”,
 - „Strategia rozwoju gminy Obrowo na lata 2016-2023”,
 - „Strategia rozwoju gminy Wielka Nieszawka na lata 2015-2025”,
 - „Strategia rozwoju gminy Zławieś Wielka na lata 2016-2023”.

Poniżej w sposób syntetyczny zaprezentowano **cele Programu** w nawiązaniu do „Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2030 – Strategia Przyspieszenia 2030+”.

² Realizacja Lokalnych Strategii Rozwoju obejmuje lata 2014-2023, nie rozpoczęto jeszcze prac nad dokumentami na kolejny okres programowania.

³ Do czasu opracowania niniejszego Programu nie zatwierdzono nowej strategii, obejmującej okres po 2020 r.

Poziom strategiczny:	Program Rozwoju Powiatu Toruńskiego na lata 2021-2030	Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2030 – Strategia Przyspieszenia 2030+
Cel główny:	Zrównoważony rozwój powiatu toruńskiego do 2030 r.	Jakość życia typowa dla wysokorozwiniętych regionów europejskich
Cele strategiczne:	1. Wsparcie lokalnego rynku pracy na terenie powiatu toruńskiego do 2030 roku	3. Konkurencyjna gospodarka
	2. Rozbudowa i poprawa standardu infrastruktury transportowej, drogowej na terenie powiatu toruńskiego do 2030 roku	4. Dostępna przestrzeń i czyste środowisko
	3. Ograniczenie skali wykluczenia społecznego na terenie powiatu toruńskiego do 2030 roku	2. Zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo
	4. Unowocześnienie bazy edukacyjnej na terenie powiatu toruńskiego do 2030 roku	1. Skuteczna edukacja
	5. Aktywizacja mieszkańców i promocja powiatu toruńskiego do 2030 roku	2. Zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo
	6. Rozwój ochrony zdrowia na terenie powiatu toruńskiego do 2030 roku	2. Zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo
	7. Poprawa standardu usług świadczonych przez Starostwo Powiatowe w Toruniu do 2030 roku	5. Spójne i bezpieczne województwo

Cel strategiczny 1:

Wsparcie lokalnego rynku pracy na terenie powiatu toruńskiego do 2030 roku

Opis sytuacji:

Stopa bezrobocia w powiecie toruńskim utrzymuje się na stabilnym poziomie, ale nadal jest wyższa niż średnio w kraju. Problem ten szczególnie mocno dotyka kobiet. Dodatkowo, na terenie powiatu toruńskiego bezrobocie stanowi poważny problem w gminie Czernikowo i w mieście Chełmża.

Poważnym wyzwaniem jest bardzo niski poziom średniego wynagrodzenia, stanowiący tylko 78% średniej krajowej. Zwiększa to ryzyko ubóstwa, biedy wśród mieszkańców.

Dodatkowym problemem jest niski poziom kwalifikacji i formalnego wykształcenia mieszkańców.

Opis planowanych działań:

Kontynuacja dotychczasowych zadań w tym zakresie, koncentrujących się na instrumentach określonych w ustawie o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, tj. m.in. doradztwie zawodowym, pośrednictwie pracy, subsydiowanym zatrudnieniu, dotacjach na rozpoczęcie działalności gospodarczej, doposażeniu stanowiska pracy, szkoleniach pracowników i bezrobotnych oraz stażach zawodowych, a także współpraca z organizacjami przedsiębiorców i instytucjami otoczenia biznesu (m.in. Inkubatorem Przedsiębiorczości w Chełmży).

Starostwo Powiatowe (Powiatowy Urząd Pracy dla Powiatu Toruńskiego) jest tutaj jedynie realizatorem zadań zleconych przez inne instytucje. Zasady wydatkowania środków na ten cel ustalane są na szczeblu krajowym i regionalnym, co oznacza ograniczony wpływ Powiatu Toruńskiego na dokładny zakres merytoryczny zadań.

Drugim elementem działań będzie wsparcie procesu powstawania strefy inwestycyjnej w Dźwierznie w gminie Chełmża (w tym budowa dodatkowego węzła na autostradzie A1).

Priorytet na lata 2021-2030: zmniejszenie poziomu bezrobocia (w szczególności na terenie miasta i gminy Chełmża, dzięki nowopowstałej strefie inwestycyjnej).

Powiązanie z innymi celami Programu:

Poprawa na rynku pracy (przede wszystkim w obszarze wynagrodzeń) musi wiązać się z poprawą jakości działań edukacyjnych, skupionych w celu strategicznym 4. „Unowocześnienie bazy edukacyjnej na terenie powiatu toruńskiego do 2030 roku”.

Z drugiej strony, stabilna sytuacja na lokalnym rynku pracy to ograniczenie ryzyka bezrobocia i ubóstwa wśród mieszkańców (a więc niekorzystnych zjawisk zwalczanych w ramach celu strategicznego 3. „Ograniczenie skali wykluczenia społecznego na terenie powiatu toruńskiego do 2030 roku”).

Realizator: Powiatowy Urząd Pracy dla Powiatu Toruńskiego

Łączny planowany budżet celu i priorytetu: 474.150.000 zł głównie ze środków budżetu państwa i funduszy unijnych (z tego aż 400 mln zł to szacowany łączny koszt utworzenia strefy inwestycyjnej w Dźwierznie).

Oczekiwane efekty, wskaźniki w latach 2021-30:

- udzielenie 500 dotacji na podjęcie działalności gospodarczej,
- utworzenie 950 nowych miejsc pracy (w tym w ramach prac interwencyjnych).

Cel strategiczny 2:

Rozbudowa i poprawa standardu infrastruktury transportowej, drogowej na terenie powiatu toruńskiego do 2030 roku

Opis sytuacji:

Sieć drogowa na terenie powiatu jest dobrze rozwinięta, ale konieczne jest ciągle remontowanie nawierzchni i prace modernizacyjne, poprawiające bezpieczeństwo uczestników ruchu drogowego. Ponadto, konieczne jest uzupełnienie infrastruktury towarzyszącej, poprawiającej bezpieczeństwo i warunki do rozwoju transportu zbiorowego (zatoczki, oświetlenie przejść i przejazdów, budowa chodników, rozwiązania bezkolizyjne itp.) oraz modernizacja mostu na Drwęcy.

Odrębnym zadaniem jest wieloletni program rozbudowy sieci ścieżek rowerowych na terenie powiatu toruńskiego. To właśnie turystyka i rekreacja rowerowa są wskazywane jako jedna z podstawowych funkcji tego obszaru.

Opis planowanych działań:

W Programie założono realizację projektów modernizacyjnych, w ramach których poprawiony zostanie stan techniczny kilkuset kilometrów dróg powiatowych. Oddzielnym zadaniem jest także rozbudowa istniejącej sieci ścieżek rowerowych.

Priorytety na lata 2021-30:

- 2A. bezpieczeństwo użytkowników – położenie większego nacisku na zadania i ich elementy poprawiające bezpieczeństwo wszystkich użytkowników dróg (przejścia dla pieszych, zatoki autobusowe itp.),
- 2B. ścieżki rowerowe – sposób na rozwój taniego, bezpiecznego i niskoemisyjnego systemu transportu, także cenny element potencjału turystyczno-rekreacyjnego obszaru.

Powiązanie z innymi celami Programu:

Efektywny system transportu lokalnego to podstawowy warunek umożliwiający realizację założeń celu strategicznego 1. „Wsparcie lokalnego rynku pracy na terenie powiatu toruńskiego do 2030 roku”, a wsparcie skierowane na rozwój transportu rowerowego może przyczynić się do rozwoju firm z branży turystycznej i rekreacyjnej.

Realizator: Powiatowy Zarząd Dróg

Łączny planowany budżet celu: 154.250.000 zł ze środków Powiatu Toruńskiego, gmin, województwa, budżetu państwa i funduszy unijnych (z tego 134 mln złotych na priorytet 2A bezpieczeństwo użytkowników i 20 mln złotych na priorytet 2B ścieżki rowerowe).

Oczekiwane efekty, wskaźniki w latach 2021-2030:

- wyremontowanie, modernizacja 110 km dróg powiatowych,
- budowa 25 km ścieżek rowerowych.

Cel strategiczny 3:

Ograniczenie skali wykluczenia społecznego na terenie powiatu toruńskiego do 2030 roku

Opis sytuacji:

Większość negatywnych zjawisk społecznych na terenie powiatu toruńskiego ulega w ostatnich latach ograniczeniu. Nadal jednak z pomocy społecznej korzysta większy odsetek mieszkańców niż średnio w kraju. Na znaczeniu zyskują szczególnie zadania realizowane w obszarze wsparcia osób z niepełnosprawnościami, osób starszych i systemu pieczy zastępczej.

Opis planowanych działań:

Program zakłada realizację zadań opisanych szczegółowo w „Powiatowej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w powiecie toruńskim na lata 2017-2022”.

Priorytety na lata 2021-2030:

- 3A. włączenie społeczne – ogół działań kierowanych do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym przez PCPR i DPS/ŚDS oraz poprawa dostępności obiektów i przestrzeni publicznych,
- 3B. nowoczesne zaplecze usług społecznych – systemowa modernizacja i rozbudowa sieci placówek pomocy społecznej.

Powiązanie z innymi celami Programu:

Dobra sytuacja gospodarcza i efekty realizacji celu strategicznego 1. „Wsparcie lokalnego rynku pracy na terenie powiatu toruńskiego do 2030 roku” mogą znacząco wpłynąć na ograniczenia zagrożenia wykluczeniem społecznym.

Realizator: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, dyrektorzy DPS/ŚDS

Łączny planowany budżet celu: 31.050.000 zł ze środków Powiatu Toruńskiego, budżetu państwa, Państwowego Funduszu Ochrony Osób Niepełnosprawnych i funduszy unijnych (z tego 10 mln złotych na priorytet 3A włączenie społeczne i 21 mln złotych na priorytet 3B nowoczesne zaplecze usług społecznych).

Oczekiwane efekty, wskaźniki w latach 2021-2030:

- unowocześnienie 5 placówek pobytu,
- stworzenie 2 nowych placówek,
- objęcie wsparciem 3.500 osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Cel strategiczny 4:

Unowocześnienie bazy edukacyjnej na terenie powiatu toruńskiego do 2030 roku

Opis sytuacji:

Wśród szkół prowadzonych przez Powiat Toruński prym wiodą kierunku kształcenia na poziomie zawodowym i technicznym. Poszczególne placówki potrzebują pilnych remontów i doposażenia.

Opis planowanych działań:

W ciągu trwania Programu planujemy zmodernizować wszystkie placówki edukacyjne. Inwestycje w nowoczesny sprzęt zostaną połączone z podnoszeniem kwalifikacji nauczycieli i uczniów, tak aby jak najlepiej wykorzystać ich potencjał.

Priorytet na lata 2021-2030: nowoczesna edukacja - modernizacja budynków i wyposażenie w specjalistyczny sprzęt wraz z ciągłym podnoszeniem kompetencji uczniów (także dorosłych) i nauczycieli oraz promocją uczenia się przez całe życie.

Powiązanie z innymi celami Programu:

Podniesienie jakości kształcenia zawodowego i praktycznego pozwoli na ułatwienie osiągnięcia celu strategicznego 1. „Wsparcie lokalnego rynku pracy na terenie powiatu toruńskiego do 2030 roku”. Jeśli poprawa systemu kształcenia umożliwi zdobycie lepszej pracy to jednocześnie nastąpi poprawa w zakresie celu strategicznego 3. „Ograniczenie skali wykluczenia społecznego na terenie powiatu toruńskiego do 2030 roku”.

Realizator: dyrektorzy poszczególnych placówek oświatowych

Łączny planowany budżet celu i priorytetu: 61.400.000 zł ze środków Powiatu Toruńskiego i funduszy unijnych.

Oczekiwane efekty, wskaźniki w latach 2021-2030:

- 5 wspartych placówek,
- 450 uczniów i nauczycieli podnoszących kwalifikacje.

Cel strategiczny 5:**Aktywizacja mieszkańców i promocja powiatu toruńskiego do 2030 roku****Opis sytuacji:**

Wszechstronny rozwój każdego obszaru wymaga wsparcia nie tylko w postaci inwestycji, ale także inicjatyw rozbudzających aktywność społeczną mieszkańców. Konieczne jest zwiększenie aktywności lokalnych organizacji pozarządowych, a także promocja obszaru powiatu.

Opis planowanych działań:

Zakres wsparcia obejmuje kontynuację mechanizmu budżetu obywatelskiego, dotacje dla NGO, rozwój współpracy z partnerami lokalnymi, organizację wydarzeń aktywizujących dla mieszkańców (kulturalnych, rekreacyjnych, sportowych itp.) oraz działania promocyjne (w tym wykorzystanie dziedzictwa historyczno-kulturowego).

Priorytet na lata 2021-2030: aktywizacja i promocja, w szczególności wsparcie lokalnych NGO i rozwój współpracy z innymi podmiotami.

Powiązanie z innymi celami Programu:

Aktywni mieszkańcy, sprawne NGO i pozytywny wizerunek obszaru powiatu mogą przyczynić się do poprawy sytuacji w ramach celu strategicznego 1. „Wsparcie lokalnego rynku pracy na terenie powiatu toruńskiego do 2030 roku” i 3. „Ograniczenie skali wykluczenia społecznego na terenie powiatu toruńskiego do 2030 roku”.

Realizator: Starostwo Powiatowe w Toruniu

Łączny planowany budżet celu i priorytetu: 10.600.000 zł ze środków Powiatu Toruńskiego, budżetu państwa i funduszy unijnych.

Oczekiwane efekty, wskaźniki w latach 2021-2030:

- 250 inicjatyw, które otrzymały wsparcie.

Cel strategiczny 6:

Rozwój ochrony zdrowia na terenie powiatu toruńskiego do 2030 roku

Opis sytuacji:

Zadania z zakresu ochrony zdrowia wykonuje Szpital Powiatowy w Chełmży, który wymaga doposażenia w nowoczesny sprzęt i dalszej rozbudowy połączonej ze zwiększeniem liczby miejsc w Zakładzie Opiekuńczo-Lecznym.

Opis planowanych działań:

Modernizacja budynku Szpitala Powiatowego, zakup nowoczesnego sprzętu oraz rozbudowa ZOL, a także poprawa zaplecza do prowadzenia specjalistycznych badań profilaktycznych dla mieszkańców powiatu.

Priorytet na lata 2021-2030: rozwój ochrony zdrowia – najważniejszym wyzwaniem na ten okres programowy jest poprawa jakości usług medycznych, świadczonych w Szpitalu Powiatowym w Chełmży i ZOL.

Powiązanie z innymi celami Programu:

Dobra jakość opieki zdrowotnej to mniejsze ryzyko poważnych chorób, eliminujących mieszkańców (przynajmniej tymczasowo) z rynku pracy. Tym samym działania z zakresu poprawy bezpieczeństwa zdrowotnego pozytywnie oddziałują na cel strategiczny 1. „Wsparcie lokalnego rynku pracy na terenie powiatu toruńskiego do 2030 roku” i cel strategiczny 3. „Ograniczenie skali wykluczenia społecznego na terenie powiatu toruńskiego do 2030 roku”.

Realizator: Szpital Powiatowy spółka z o.o. w Chełmży

Łączny planowany budżet celu i priorytetu: 17.100.000 zł ze środków Powiatu Toruńskiego, innych udziałowców spółki, środków prywatnych i funduszy unijnych.

Oczekiwane efekty, wskaźniki w latach 2021-2030:

- 1 unowocześniony szpital.

Cel strategiczny 7:

Poprawa standardu usług świadczonych przez Starostwo Powiatowe w Toruniu do 2030 roku

Opis sytuacji:

Większość zadań w ramach tego celu wykonywana jest w ramach bieżącej działalności placówek powiatowych, oferujących mieszkańcom rozmaite usługi publiczne. Dyrektorzy poszczególnych jednostek podejmują szereg działań, które mają na celu poprawę obsługi klientów. Obecnie największym wyzwaniem jest cyfryzacja procesu obsługi spraw administracyjnych prowadzonych przez Starostwo oraz konieczność podjęcia działań w celu zabezpieczenia nowej siedziby Starostwa Powiatowego (po wygaśnięciu umowy dzierżawy dotychczasowego budynku w 2027 r.).

Opis planowanych działań:

Planowane działania obejmują remonty i modernizacje dotychczasowej siedziby, koszty związane z przeniesieniem do nowego budynku oraz postępującą cyfryzację usług.

Priorytet na lata 2021-2030: poprawa standardu usług, przede wszystkim rozwój e-administracji i usług cyfrowych.

Powiązanie z innymi celami Programu:

Informatyzacja przyspieszy i ułatwi prace wydziałów Starostwa, usprawniając działania ujęte we wszystkich pozostałych celach strategicznych.

Realizator: Starostwo Powiatowe w Toruniu

Łączny planowany budżet celu i priorytetu: 51.500.000 zł ze środków Powiatu Toruńskiego i funduszy unijnych.

Oczekiwane efekty, wskaźniki w latach 2021-2030:

- rozwój usług cyfrowych,
- nowa siedziba Starostwa Powiatowego.

Wszystkie zadania inwestycyjne, realizowane przez Powiat Toruński, będą przyczyniać się do osiągnięcia następujących **priorytetów horyzontalnych** Programu:

1. **poprawa bezpieczeństwa** – to ogół działań wdrażających zalecenia wyspecjalizowanych instytucji nadzorczych (jak Sanepid, Państwowa Straż Pożarna itp.) i ograniczających różnego rodzaju ryzyka dla użytkowników, w tym systemy przeciwpożarowe, monitoring wizyjny czy specjalne oznaczenia;
2. **poprawa dostępności** – czyli usunięcie barier (przede wszystkim architektonicznych) utrudniających korzystanie z obiektów powiatowych osobom z różnymi rodzajami niepełnosprawności;
3. **ochrona środowiska** – to możliwie szerokie zastosowanie rozwiązań ograniczających negatywny wpływ człowieka na środowisko, między innymi dzięki termomodernizacji budynków, zastosowaniu odnawialnych źródeł energii, oszczędności surowców (w tym wody) i wykorzystaniu nowoczesnych technologii i materiałów;
4. **rozwój zrównoważony** – wsparcie inicjatyw wyrównujących różnice rozwojowe pomiędzy gminami członkowskimi powiatu, szczególnie tych oddziałujących pozytywnie na gminy peryferyjne (miasto Chełmża, gmina wiejska Chełmża i gmina wiejska Czernikowo).

Wykaz zadań wraz z planem finansowym:

Osiągnięcie celów Programu będzie możliwe dzięki zestawowi konkretnych zadań (kierunków interwencji), które zostały zaplanowane do realizacji na lata 2021-2030. Zadania zostały przyporządkowane do poszczególnych celów strategicznych i priorytetów.

Wykaz stanowi jednocześnie plan finansowy Programu, wskazując z jakich źródeł będą finansowane poszczególne zadania (a tym samym priorytety i cele) oraz jaka jest łączna planowana wysokość wsparcia w ramach danego priorytetu i celu.

W trakcie realizacji Programu możliwe jest ujęcie na wykazie dodatkowych zadań, o ile ich realizacja przyczynia się do osiągnięcia założonych celów strategicznych i priorytetów. W systemie zarządzania Programem przewidziano dwa przeglądy aktualizacyjne dokumentu w 2023 i 2027 r.

Cel/zadanie	Planowane finansowanie ze środków (w zł):		Razem w latach 2021-2030:
	Powiatu Toruńskiego:	Innych źródeł:	
ie powiatu toruńskiego do 2030 roku	2.500.000	471.650.000	474.150.000
	2.500.000	471.650.000	474.150.000
czenie nowych miejsc pracy	500.000	37.800.000	38.300.000
ści gospodarczej	0	15.000.000 (Fundusz Pracy, PFRON, budżet państwa, Europejski Fundusz Społeczny)	15.000.000
sc pracy	0	15.000.000 (Fundusz Pracy, PFRON, budżet państwa, EFS)	15.000.000
	0	4.500.000 (Fundusz Pracy, PFRON, budżet państwa, EFS)	4.500.000
szkolenia dla pracowników	0	2.700.000 (Krajowy Fundusz Szkoleniowy)	2.700.000
we osób bezrobotnych	0	6.300.000 (Fundusz Pracy, EFS)	6.300.000
	0	30.000.000 (Fundusz Pracy, EFS)	30.000.000
odowe (zadanie ciągłe, bez wyodrębnionego budżetu)	0	0	0
Urzędu Pracy dla Powiatu Toruńskiego Chelmży	500.000	150.000 (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, N/WFOŚ)	650.000
ej poprzez stworzenie strefy inwestycyjnej	2.000.000	398.000.000 (Fundusz Pracy, budżet państwa, środki gmin, EFRR, EFS)	400.000.000

Modernizacja infrastruktury drogowej, remonty dróg		(budżet państwa, środki gmin)	
Zadanie 4 Zakup sprzętu i wyposażenia PZD	4.000.000	250.000 (budżet państwa, EFRR)	4.250.000
Priorytet 2B. rozwój tras rowerowych	3.000.000	17.000.000	20.000.000
Zadanie 5: Budowa dróg dla rowerów	3.000.000	17.000.000 (budżet województwa, środki gmin, EFRR)	20.000.000
Cel strategiczny 3. Ograniczenie skali wykluczenia społecznego na terenie powiatu toruńskiego do 2030 roku	10.750.000	20.300.000	31.050.000
Priorytet 3A. włączenie społeczne	800.000	9.000.000	9.800.000
Zadanie 6. Realizacja programów wsparcia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb osób starszych i systemu pieczy zastępczej) dodać możliwość zlecania zadań organizacjom pozarządowym	800.000	9.000.000 (PFRON, budżet państwa, Europejski Fundusz Społeczny)	9.800.000
Priorytet 3B. nowoczesne zaplecze usług społecznych	9.950.000	11.300.000	21.250.000
Zadanie 7: Rozbudowa lokalnego systemu pomocy społecznej – tworzenie nowych placówek	5.700.000	6.200.000	11.900.000
7.1 Budowa Środowiskowego Domu Samopomocy w Osieku nad Wisłą	0	4.500.000 (budżet państwa)	4.500.000
7.2 Stworzenie mieszkań chronionych (wspomaganych)	200.000	200.000 (budżet państwa, EFRR)	400.000
7.3 Stworzenie placówki opiekuńczo-wychowawczej typu socjalizacyjnego	5.500.000	1.500.000 (budżet państwa, EFRR)	7.000.000
Zadanie 8: Wieloletni Program Modernizacji Placówek Pomocy Społecznej na lata 2021-2030	4.250.000	5.100.000	9.350.000
8.1 Modernizacja DPS w Browinie (w tym: remont elewacji, modernizacja kuchni, przebudowa drogi dojazdowej wraz z zagospodarowaniem terenu, montaż pompy ciepła, adaptacja dawnego spichlerza na potrzeby DPS)	1.100.000	500.000 (budżet państwa, PFRON, EFRR, N/WFOŚ)	1.600.000
8.2 Modernizacja DPS w Dobrzejewicach (w tym: remont wnętrza, rozbudowa pracowni rehabilitacji leczniczej, montaż fotowoltaiki)	800.000	500.000 (budżet państwa, PFRON, EFRR, N/WFOŚ)	1.300.000

8.3 Modernizacja DPS w Pigży (w tym: remont i modernizacja pomieszczeń i instalacji, w tym termomodernizacja, wraz z zagospodarowaniem przyległego terenu)	1.000.000	900.000 (budżet państwa, PFRON, EFRR)	1.900.000
8.4 Modernizacja DPS w Wielkiej Nieszawce (w tym: remont, modernizacja i rozbudowa budynku, modernizacja instalacji, w tym termomodernizacja i montaż instalacji OZE)	700.000	2.200.000 (budżet państwa, PFRON, EFRR, N/WFOŚ)	2.900.000
8.5 Modernizacja ŚDS w Chełmży (w tym: remont dachu, montaż instalacji OZE)	150.000	200.000 (budżet państwa, PFRON, EFRR, N/WFOŚ)	350.000
8.6 Zakup specjalistycznych środków transportu dla podopiecznych DPS i ŚDS	500.000	800.000 (PFRON)	1.300.000
Cel strategiczny 4. Unowocześnienie bazy edukacyjnej na terenie powiatu toruńskiego do 2030 roku	18.000.000	43.400.000	61.400.000
Priorytet 4. nowoczesna edukacja	18.000.000	43.400.000	61.400.000
Zadanie 9: Realizacja projektów podnoszących kompetencje uczniów i nauczycieli, w tym:	900.000	29.200.000	30.100.000
9.1 Program Erasmus+ (łącznie wszystkie placówki)	0	750.000 (Erasmus+)	750.000 ⁴
9.2 „Spełnimy Twoje zawodowe marzenia” (realizowany z pow. bydgoskim i miastami Bydgoszcz i Toruń)	0	11.450.000 (EFS)	11.450.000
9.3 „Spełnimy Twoje zawodowe marzenia 2” (realizowany z miastem Toruń)	0	7.350.000 (EFS)	7.350.000
9.4 „Dbamy o Twoją przyszłość”	0	2.700.000 (EFS)	2.700.000
9.5 „Stażysta=Profesjonalista”	0	750.000 (EFS)	750.000
9.6 „Wspieranie przechodzenia ze szkoły na rynek pracy. Innowacyjne modele współpracy publicznych służb zatrudnienia ze szkołami zawodowymi” (partner wiodący UMK w Toruniu)	0	1.000.000 (EFS)	1.000.000
9.7 „EU-geniusz w świecie 3D”	700.000	3.500.000 (EFS)	4.200.000
9.8 „Zawodowo zakręcenii”	200.000	1.700.000 (EFS, budżet państwa)	1.900.000
Zadanie 10:	17.100.000	14.200.000	31.300.000

⁴ Wartość projektu oszacowano na podstawie kursu euro z dnia 30.12.2020 r. (4,5272 zł).

Wieloletni Program Modernizacji Placówek Edukacyjnych na lata 2021-2030			
10.1 Modernizacja ZS CKU w Gronowie (w tym: budowa hali sportowej, modernizacja natrysków i urządzeń sanitarnych, modernizacja systemu ogrzewania i termomodernizacja, budowa pracowni agrotechniki, stworzenie pracowni nauki jazdy wraz z placem manewrowym, budowa hali magazynowej rolniczej, modernizacja pozostałych budynków, zakup pojazdu wielozadaniowego oraz autobusu szkolnego)	9.100.000	9.000.000 (budżet państwa, EFRR, N/WFOŚ)	18.100.000
10.2 Modernizacja ZS Ponadpodstawowych w Chełmży (w tym: modernizacja sal komputerowych, gruntowna modernizacja budynku szkoły, stworzenie parkingu, modernizacja boiska i hali sportowej)	2.000.000	1.500.000 (budżet państwa, EFRR)	3.500.000
10.3 Modernizacja ZS im. Unii Europejskiej w Chełmży (w tym: termomodernizacja, remont i modernizacja wnętrz, budowa windy, modernizacja boiska, zakup samochodu do transportu uczniów)	2.000.000	1.000.000 (budżet państwa, EFRR, PFRON)	3.000.000
10.4 Modernizacja Szkoły Muzycznej I Stopnia w Chełmży (w tym: zakup instrumentów, modernizacja sali koncertowej wraz ze stworzeniem zaplecza sceny i zakupem wyposażenia audiowizualnego, montaż systemu wentylacji/klimatyzacji, adaptacja dodatkowych pomieszczeń na potrzeby szkoły w Chełmży i filii w Lubiczu)	3.000.000	1.500.000 (budżet państwa, EFRR)	4.500.000
10.5 Modernizacja Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Chełmży (w tym: remont pomieszczeń głównej siedziby, stworzenie filii Poradni w Złejwsi Wielkiej, doposażenie, szkolenia dla pracowników)	1.000.000	1.200.000 (budżet państwa, EFRR, EFS)	2.200.000
Cel szczegółowy 5: Aktywizacja mieszkańców i promocja powiatu toruńskiego do 2030 roku	8.500.000	2.100.000	10.600.000
Priorytet 5. aktywizacja i promocja	8.500.000	2.100.000	10.600.000
Zadanie 11: Budżet obywatelski	2.500.000	0	2.500.000
Zadanie 12: Wsparcie organizacji pozarządowych i współpraca z innymi podmiotami	1.500.000	0	1.500.000
Zadanie 13: Organizacja wydarzeń aktywizacyjnych dla mieszkańców powiatu	3.000.000	1.600.000 (budżet państwa, EFS)	4.600.000
Zadanie 14: Promocja walorów powiatu toruńskiego	1.500.000	500.000 (budżet państwa, EFS)	2.000.000
Cel szczegółowy 6:	2.550.000	14.550.000	17.100.000

Rozwój ochrony zdrowia na terenie powiatu toruńskiego do 2030 roku			
Priorytet 6. rozwój ochrony zdrowia	2.550.000	14.550.000	17.100.000
Zadanie 15: Wieloletni Program Modernizacji Szpitala Powiatowego w Chełmży spółka z o.o. na lata 2021-2030	850.000	5.750.000	6.600.000
15.1 Modernizacja budynku Szpitala Powiatowego	250.000	350.000 (środki udziałowców, środki prywatne)	600.000
15.2 Zakup nowoczesnej aparatury medycznej (m.in. rezonans, tomograf, sprzęt diagnostyczno-zabiegowy)	600.000	5.400.000 (środki udziałowców, środki prywatne, EFRR)	6.000.000
Zadanie 16: Rozbudowa Zakładu Opiekuńczo-Leczniczego (drugi etap)	1.500.000	8.500.000 (środki udziałowców, środki prywatne, EFRR)	10.000.000,00
Zadanie 17: Rozwój usług opiekuńczych w ZOL	200.000	300.000 (budżet państwa, EFRR, EFS)	500.000
Cel strategiczny 7: Poprawa standardu usług świadczonych przez Starostwo Powiatowe w Toruniu do 2030 roku	51.300.000	200.000	51.500.000
Priorytet 7. poprawa standardu usług	51.300.000	200.000	51.500.000
Zadanie 18: Modernizacja dotychczasowej siedziby Starostwa, cyfryzacja usług i rozwój e-administracji	1.300.000	200.000 (budżet państwa, EFRR, EFS)	1.500.000
Zadanie 19: Nowa siedziba Starostwa Powiatowego (zakup/budowa nowego budynku)	50.000.000	0	50.000.000
Razem cel główny: Zrównoważony rozwój powiatu toruńskiego do 2030 roku	165.600.000	634.450.000	800.050.000

Podstawowe założenia systemu realizacji (w tym monitoring osiągnięcia celów Programu)

Za realizację Programu odpowiada Zarząd Powiatu Toruńskiego, który w tym celu będzie koordynował działania odpowiednich instytucji, wskazanych jako realizatorzy poszczególnych celów. Zarząd Powiatu może w drodze szczegółowych regulacji ustalić inną jednostkę/podmiot jako odpowiedzialną za monitoring, ewaluację, sprawozdawczość lub kontrolę.

Monitorowanie postępów w realizacji Programu (stopnia osiągnięcia założonych wskaźników oraz wartość nakładów finansowych na poszczególne zadania, priorytety i cele) będzie odbywało się okresowo, raz do roku, za rok zakończony. Roczne sprawozdanie z realizacji Programu zostanie przedłożone Zarządowi Powiatu.

Dodatkowo, w roku 2023 i 2027 możliwa będzie aktualizacja dokumentu, obejmująca zmianę celów i priorytetów oraz uzupełnienie wykazu zadań o projekty, których realizacja nie była możliwa do przewidzenia na etapie opracowania Programu, wraz z aktualizacją kwot.

UZASADNIENIE

Zgodnie z art. 12 pkt 9ca ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 920) do wyłącznej właściwości rady powiatu należy uchwalanie programów rozwoju w trybie określonym w przepisach o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

Na podstawie art. 18 ust. 3 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1295 z późn. zm.) projekt programu opracowuje oraz uzgadnia zarząd powiatu. Natomiast art. 19 ust. 3a cytowanej wyżej ustawy stanowi, iż program rozwoju przyjmowany jest przez radę powiatu w drodze uchwały.

Zarządzeniem nr 75/2020 Starosty Toruńskiego z dnia 30 listopada 2020 r. został powołany zespół do określenia celów, priorytetów i systemu realizacji Programu Rozwoju Powiatu Toruńskiego na lata 2021+ oraz wniosków z diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej powiatu toruńskiego. Poprzez spotkania Zespołu z zaproszonymi dyrektorami jednostek organizacyjnych powiatu, dyrektorem Szpitala Powiatowego w Chełmży oraz wybranymi naczelnikami Starostwa Powiatowego w Toruniu wyznaczono kierunki rozwojowe dla powiatu toruńskiego.

Zgodnie z art. 19a ust 1 ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z dnia 6 grudnia 2006 r. powiat toruński był zobowiązany poddać projekt Programu konsultacjom z jednostkami samorządu terytorialnego oraz partnerami społecznymi i gospodarczymi. Konsultacje skierowano do wszystkich gmin powiatu oraz do wybranych izb handlowych i organizacji pozarządowych działających na terenie powiatu toruńskiego. Konsultacje ogłoszono również w BIP Starostwa Powiatowego w Toruniu, na stronie internetowej urzędu www.powiattorunski.pl oraz na tablicy ogłoszeń w Starostwie Powiatowym w Toruniu.

W ramach konsultacji przeprowadzonych w dniach od 12 do 26 lutego br. wpłynęło 5 uwag. Po rozpatrzeniu uwag przez Zespół powstał końcowy kształt projektu Programu. Projekt Programu Rozwoju Powiatu Toruńskiego na lata 2021-2030 został przyjęty przez Zarząd Powiatu w dniu 21 kwietnia 2021 r.

Zgodnie z art. 19 ust 8 ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z dnia 6 grudnia 2006 r. zarząd powiatu ogłosi w wojewódzkim dzienniku urzędowym komunikat o podjęciu uchwały o przyjęciu Programu.

Program jest dokumentem o charakterze operacyjno-wdrożeniowym określającym działania przewidziane do realizacji w latach 2021-2030. Wpisuje się w ramy określone w innych dokumentach strategicznych, przede wszystkim „Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego– Strategii Przyspieszenia 2030+”.